

HÍRMONDÓ

RENDSZERES TANULÁS

Közös tanulás a Hegedűsben a Mincha/Maariv ima után illetve előtt
(ld. a körzet honlapján és a heti körlevelekben)

Jelenleg zoom-on

Hétfő:	Somlai Tamás Paskesz rabbi: <i>a Heti szakaszról</i>
Kedd:	Schöner Alfréd főrabbi: <i>Imáink talmudi háttéréből</i> Davidovics László rabbihelyettes: <i>Brácho, azaz az áldások törvényeinek fejezeteit magyarázza</i> Róth László: <i>Csodarábbik Magyarországon</i> Hetenként váltakozva. A konkrét téma a heti értesítőben.
Csütörtök:	Schöner Alfréd főrabbi: <i>Eljött az Ének ideje. Fejezetek a zsidó zene és liturgia összefüggéseiről</i>
Péntek:	Schöner Alfréd főrabbi: <i>a heti tóraszakasz írásmagyarázata</i>

ŐSZI-TÉLI ÜNNEPEINK ÉS EMLÉKNAPJAINK
(2020-2021 / 5781)

ROS HÁSÁNÁ / RAJS HÁSONO	2021. szeptember 7-én és 8-án / tisri 1-2
YOM KIPPUR	2021. szeptember 16-án / tisri 10
SZUKOT / SZUKAJSZ	2021. szeptember 21-29 között / tisri 15-23
SMINI ÁCERET / SMINI ÁCERESZ	2021. szeptember 28-án / tisri 22
SZIMHÁT TORÁ / SZIMHÁSZ TAJRO	2021. szeptember 29-én / tisri 23
HANUKA	2021. november 28 – december 6 / kislév 25- tévét 4
TU B'SVÁT	2022 január 17-én / svát 15
PURIM	2022. március 17-án / ádar 14
PESZÁCH	2022. március 16-április 23-án / niszán 14-22 (mázkir: április 23-án)

(a konkrét imaidőket megtalálja a körzet honlapján)

A zsinagóga vallási, kulturális, oktatási és szociális céljait támogató
alapítványunknak számlaszáma: **11713005-20607867**

A BZSH Hegedűs Gyula utcai Zsinagóga számlaszáma: **11707024-20405287**

TARTALOMJEGYZÉK

Fenséges napok	1
110 éves a Csáky utcai imaszoba	3
Szerda délutáni beszélgetések	5
Naplótöredék	6
Izraeli színes	7
BIG EMBER Mária díjban részesült	9
Interjú Hunyadi Lászlóval	11
Embermentők szobor avatása	12
Tokaj-hegyalja és a kóser bor	14
Történelmi jelentőségű esemény	16
A lelkiismeret pere	18
Merre és hogyan tovább?	19
A frigyláda titka	20
Amikor egy civil szervezet segíthet	24
Álomfejtés	25
A B.ZS.H. Benjamin Óvoda és Bölcsőde bemutatása	26

Ez a lapszám a MAZSÓK pénzügyi támogatásával készült.

Kiadja a Hegedűs Gyula utcai körzet • Felelős kiadó: Münz László

Felelős szerkesztők: dr. Sági György és dr. Várnai György • Nyomdai munkálatok: Váreg Hungary Kft. • A nyomtatott kiadvány szent szövegeket tartalmaz, kérjük ne dobja ki.

Békés, áldott, örömteli Új Esztendőt kívánunk
שנה טובה תכתבו ותחתמו

HELLER BERNÁT

FENSÉGES
NAPOK

TÁRSADALMI, EGYETEMES,
MESSIÁNIKUS ÜNNEPEINK

A történelmi ünnepek, akár a Tórabeliek: Pészach, Sovausz, Szukkausz, akár a Tóra utániak: Púrim, Chanukka, mind Izrael múltját ünneplik. De ülünk mi társadalmi, egyetemes, messiánikus ünnepeket is. Ezek: a szombat, a Rós hassónó, a Jóm kippur.

1. A *szombat* szociális rendeltetése felől nem hagy kétségben már a tíz ige negyediké sem: „A hetedik napon ne végezz semmilyen munkát sem te, sem fiad, sem lányod, sem szolgálád, sem szolgálód, sem barmod, sem az idegen, aki kapuidban tartózkodik.” Egészen világosan tűzi ki a szombat célját a tíz igének deuteronomiumi változata: „azért, hogy megpihenjen szolgálád, szolgálód, úgy, mint magad”. Tehát a munka kötelessége gazdának is, szolgának is. De nem szabad roskadásig dolgoznod, s nem szabad roskasztanod szolgádat sem, még az idegent sem.

A hagyományos gyakorlat gondoskodott róla, hogy a szombat nem csak a pihenésnek, hanem a magasabb rendű üdülésnek a napja is legyen. Szombaton másképp öltözködünk, másképp étkezünk, másról beszélünk, másról elmélkedünk, másként imádkozunk, bibliai felolvasást, vallásos előadást hallgatunk. A szombat nem a merő tétlenségnek, hanem a lelki tevékenységnek, okulásnak, épülésnek, megnyugvásnak, lelki gyönyörűségnek a napja.

2. *Rós hassónó* és *Jóm kippur*. Már két évezred óta egyetemesség tünteti ki évnyitó ünnepeinket, a Rós hassónót és a Jóm kippurt. Mítoszalkotó merészséggel és mégis igaz vallásossággal úgy képzei a Misna (Rós hassónó I. 2.), hogy Rós hassónó napján az egész emberiség elvonul Isten ítélőszéke előtt, és ő szemlét tart, miként

folytatás a 2. oldalon →

imperátor a légió fölött. Igaz, a mi gondolkodásunkhoz közelebb áll az amórák vélekedése, hogy Isten napon-ta, sőt óránként, pillanatonként vizsgálja az embert (Rós hassónó 16. a). De a vallásos gyakorlat bizonyos határozott időt kíván kitűzni a lelkek megítélésére, hogy ösztönzést adjon a lelkeknek a megtisztulásra. Így zsidó hagyományunk Tisri első tíz napját rendelte arra, hogy ítéletre készüljünk és magunkba szálljunk. S ezeknek a napoknak a főimái korántsem csak Izraelért fohászkodnak, hanem az egész emberiség megigazulásáért. Általánosan ismeretes az Olénu ima, ma minden istentiszteletünknek záróimája. Ezt Rab, a kiváló babyloni amóra, egyenest a Rós hassónói muszaf-tefilla részére szerzette. Méltó is a kiemelkedő alkalomhoz. Benne azért fohászkodunk: vajha mind, akik gonoszát cselekszenek, Isten felé fordulnának, vajha minden térd előtt hajol na meg, minden nyelv Istenre esküdnék; tűnjenek el a bálványok a föld színéről, a földön alakuljon meg Isten birodalma. Figyeljük meg: azért imádkozunk, hogy a bálványok tűnjenek el, nem azért, hogy a bálványimádók vesszenek, azért, hogy akik gonoszul cselekszenek, forduljanak Istenhez, nem azért, hogy a gonosztevők személyükben elpusztuljanak. Hasonló egyetemes gondolkodás szólal meg a félelmetes napok egyéb tefillájában is: az igazak örüljenek, a becsületesek viduljanak, a jámborak ujjongjanak – ellenben a jogtalanság némuljon el, a gonoszság foszladozzon, mint a füst, vess véget az erőszak uralmának a földön. Ez az ima tehát nem kéri a gonoszte-

vőknek, az erőszakos embereknek a vesztét, hanem a gonosztevés érjen véget, az erőszak uralma dőljön meg, nemcsak Izraelben, hanem az egész földön. Isten minden teremtménye hadd vallja, tisztelje teremtő Istenét, hadd egyesüljön erkölcsi közösséggé, hogy a földön Isten akaratát megvalósítsa. Ezek a fohászok, ezek az óhajtások, ezek a várakozások messiánikusok, azaz abból a hitből fakadnak, hogy minden zökkenés ellenére, minden rázkódás, minden hanyatlás, minden visszazuhanás ellenére is az emberiség mégis haladni fog az igazság uralma felé. De vajon mit jelent ez a messiánikus hit az igazság végső diadalában? Azt-e, hogy tunya bizalom pamlagán hanyatt dőlve, ölbe tett kézzel várjuk meg, hogy a sarkaiból kiforduló világ önmagától helyrezökkenjen? Lehetetlen. Az egész emberiség reménye minden embert kötelez. Mindenki vessen számot magával, javult-e, megtisztult-e az elmúlt évben, megvalósítja-e a maga körében, közelebb hozza-e az igazság uralmát. A félelmetes napok a bűnbánat napjai. De a bűnt nem csak látni kell, hanem jóvá tenni, s a jövőben kerülni is. Mintha a félelmetes ünnepekre készült volna szíve mélyén vallásos Reviczky Gyulának nemes intelme: Tartsatok bűnbánatot. Jöjjetek sírni a templomomba; Verjétek bűnös melleitek, S a szeretet nagy istenétől Jó, tiszta szívet kérjétek. A könnyezőhöz, búsulóhoz Vigasztaló szót szóljatok. Egymást ölelve, megbocsátva:

Heller Bernát (1871-1943) az összehasonlító irodalomtörténet, a folklór és a mesekutatás világszerte elismert mestere. 1922–1935 között az Intézet professzora volt.

A gimnázium felső tanfolyamát a Rabbiképző-intézetben végezte. 1894-ben avatták doktorrá, 1896-ban rabbivá, Ugyanezen évben tanári oklevelet szerzett a német-francia szakból. 1901. július 2-án Budapesten, a Erzsébetvárosban feleségül vette a nála 9 évvel fiatalabb Halász Etelkát.

1896-tól állami középiskolai tanár, 1919-ben a Pesti Izraelita Hitközség fiú- és leánygimnáziumának igazgatója lett. 1920-tól a főgimnázium igazgatója és a leánygimnázium kurátora volt. 1922-ben Bacher Vilmos tanácskére az Országos Rabbiképző Intézet tanárává nevezték ki. Ezt a tisztséget 1931 és 1933 között egy kétéves megszakításokkal 1935-ig töltötte be. Az Imit választmányának, a Magyar Néprajzi Társaság választmányának és Folklóre bizottságainak, a Pro Palesztina Szövetség elnöki tanácsának tagja.

Irodalmi munkásságának főtérületei: összehasonlító irodalomtörténet, folklór, mesekutatás. Héber szöveg-tanulmányai, a talmudi és midrási mesék irodalmi vonatkozásaival foglalkozó tanulmányai irodalomtörténeti értekezései, pedagógiai cikkei stb. a legelőkelőbb hazai és külföldi folyóiratokban jelentek meg. Fontos tárgytörténeti adatokat szolgáltatott a magyar mondákhoz és klasszikusok magyarázatához.

(wikipédia)

ZSINAGÓGÁNK

110 éves a Csáky utcai imaszoba

VAJDA BÉLA TERVEI ALAPJÁN

Az interneten, a Wikipédián a következő szerepel zsinagógánk, a Csáky (Hegedűs Gyula) utcai keletkezéséről:

„Lipótváros északi részén élő ortodox zsidóság a XX. század elején a Koháry (mai Nagy Ignác) utcából a mai Újlipótváros területére, az akkori Csáky utcába költöztette a templomegyesületet. Vajda Béla tervei alapján az imaszobát egy bérházban alakították ki 1911-ben. Később megvásárolták a házat, és 1927-re Baumhorn Lipót útmutatásai alapján udvari beépítéssel kibővítették a zsinagógát.”

Miért pont itt? Miért pont így? Mik az összefüggések?

Az 1848-as szabadságharc, illetve az azt ténylegesen lezáró Kiegyezés eredménye az önálló Magyarország lett. Az önálló működéshez szintén önálló, sokoldalúan működni képes főváros létrehozására is szükség volt. Pest, Buda és Óbuda egyesítése után néhány évtized alatt (gyakorlatilag a Millenniumra) kialakult az új főváros teljes közlekedési és közműrendszere,

felépült lakóházainak legnagyobb része, és a még ma is használatos középületek többsége is. Ugyanakkor a szabadságharc leverését követően mély politikai letargiába süllyedt az ország.

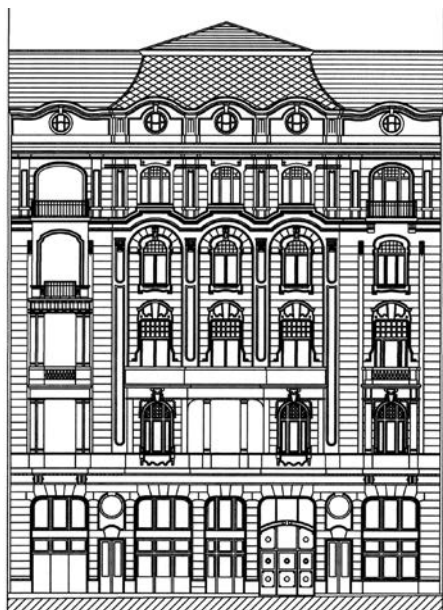
1898 A LIPÓTVÁROSI NAGYSZINAGÓGA LÁTVÁNYTERVE

AZ IMA EGYESÜLET VEZETŐINEK ÉS AZ IMAHÁZ TERVEZŐJÉNEK NEVE ÉS AZ ÉPÍTÉSI DÁTUM MA IS LÁTHATÓAK A KIS IMATEREM FALÁN LÉVŐ MÁRVÁNYTÁBLÁN

A DOB UTCA ÉS RUMBACH SEBESTYÉN UTCA SARKA

A CSÁKY UTCAI,
A ZSINAGÓGÁT IS
MAGÁBAN FOGLALÓ
BÉRHAZ HOMLOKZATI
TERVE

Ez a zsidóságra is vonatkozott. Különböző jogelvonásokkal is számolniuk kellett. (1851-1853.) Ezek között talán a legfontosabb a hitközségek felosztása és az ingatlanszerzés jogának elvonása volt. A Kiegyezés végül emancipációhoz vezetett, de a zsidóság államhoz való viszonyának különbözősége a hatvanas évek végén a Neológia – Ortodoxia – Status-Quo-Ante hármast alakította ki. Ezt gyakorlatilag az 1868-69-ben tartott Egyetemes Izraelita Kongresszus konkretizálta, a szakadás a századfordulóra véglegessé vált. Ugyanakkor – a Neológia kapcsán – megkezdődött a zsidóság beolvadása a magyar nemzetbe (pl. Wahrmann Mór – első zsidóként, akkor a Pesti Hitközség elnökeként – képviselő lett az Országgyűlésben), a tömeges asszimiláció.

Az emancipáció következtében Magyarország zsidósága nagyfokú szabadságot kapott a XIX. század második felében, száma jelentős mértékben gyarapodni kezdett, és Budapest kulturális életében is egyre nagyobb szerepet töltött be. („Habár a század folyamán több zsinagóga épült Budapest területén – beleértve a nagyméretű Dohány utcai zsinagógát is –, ezek már nem tudták ellátni a budapesti zsidóság hitéletéhez szükséges funkciókat, ráadásul egyáltalán nem voltak kiemelt helyen, és többségüket más épületek fogták szorosan közre. Lipótváros zsidósága ebben az időben kb. 12 000 fő volt, a szomszédos VI. és VII. kerületé pedig 72 000 fő (!). 1893-ban a pesti zsidó hitközség kéréssel fordult a főváros vezetőségéhez:

„A hitközség, midőn istentiszteleti intézményei terén egy általánosan érzett hézagot óhajt pótolni, arra kell tekintettel legyen, hogy az általa megalkotandó templom a mellett, hogy egyrészt terjedelménél fogva a zsidó hívek minél nagyobb számát legyen képes tartósan befogadni, másrészt a fő és székvárosnak méltó díszére szolgáló monumentális épület legyen.”

Az építendő templom helyszínéül a főváros a Szalay utca, Szemere utca, Markó utca és Koháry (ma Nagy Ignác) utcák által körülvett telket jelölte ki és adta oda ingyenesen (!) a hit-

község részére. 1898. február 20-án meg is jelent a felhívás a pályázatok elkészítésére, azzal a kikötéssel, hogy:

- az épületnek szabadon kell állnia
- 3600 fő befogadására alkalmasnak kell lennie (ehhez képest a Dohány utcai zsinagógában 1492 férfi és 1472 nő, összesen 2964 ülőhely van.)[1]
- elkészítésének költsége maximálisan egymillió osztrák-magyar forint lehet.

A felhívásra végül 23 pályázat érkezett be, amelyeket kevesebb mint egy hónap alatt bírált el a Kohner Zsigmond hitközségi elnök vezette testület. A pályázók között korabeli neves építészek is helyet foglaltak. Ezek között ott volt például Lajta (akkor még Leitersdorfer) Béla is. (Lajta megépült, ma is csodálható épületein – az általa gyűjtött motívumkincset szecessziós-modern díszítőelemként használta.) Néhány évvel később bonyolódott a helyzet, néhány évre minden – nem csak zsidó – fejlesztés leállt (I. világháború, Tanácsköztársaság). A hatalmas zsinagógára vonatkozó elképzelés nem valósult meg, de a környéken, Budapest „telített” belvárosában, a Lipótvárosban is több kisebb ortodox és neológ zsinagóga is létrejött. (Többségük nem is önállóan, nem szabadon álló épületben.) Ezek egyedileg próbálták architecturális igényüket.PI.

Sopron belvárosában, a már kialakult utcahálózathoz alkalmazkodó két kis, „parasztház típusú” zsinagógát építettek. (Eklektizáltak, itt gótikus, református típusú a ház). Hangsúlyosabb az épület, nagyobb létszámok esetén. Ilyenkor a református típusú, gyakorlatilag egyterű, általában kupolával fedett megoldás jön szóba. Ahogy nőtt a létszám, úgy kellett nőnie a háznak is.

Márpedig a létszám nőtt, sokan költöztek be. A kispolgári, kisipari funkciók – a szolgáltatás vonzották a zsidókat.

A maximális létszáma (esetleg összetett) nagy karzatos csarnok, katolikus templom típusúnak tekinthető. A hossz-tengelyű térben a tóraolvasó állvány előre kerül, esetleg még hátul orgona is van. (Dohány) Sok ember számára készült a Csáky is, status quo anteként – bár a tér hosszúkás, a tóraolvasó közepén van.

A RUMBACH UTCAI FELÚJÍTOTT ZSINAGÓGA

Az újonnan nem szabadon állóan készülő zsinagógák lakóházhoz való viszonya változó. A Frankel Leó utcai a ház udvarára szabadon állóan épült, a háztól eltérő stílusban. A Csáky utcai teljesen beépíti a háza udvarát, és később egy üvegtetővel le is fedi azt.

Írásomat Budapest, mint város létrejöttével, lakóinak, pl. a zsidók korabeli vándorlásával, ezekhez kapcsolódóan a zsinagógaépítések pl. Terézvároson belüli egymásutánosságával, így a Csáky utcai létrejöttével kezdtem, egy az utóbbi kb. száz év mai, érdekes, nyilvánvalóan véletlenül létrejött lenyomatával zárom. Tehát, ha a Dohány utcai zsinagóga irányából indulunk a Rumbach utcai zsinagóga felé, akkor, a Dob utca sarkáról érdekes látvány tárul eléink. Az utca egyik, bal oldali tűzfalának festése az angolok elleni 6:3 sportújságbeli tudósításának másolata, vele majdnem szemben – egy másik tűzfalon – hatalmas Rubik-kocka virít, és mögöttük, a zsinagóga két fiatornya alkotta tengelyben – a Király utcai tetők fölött – a Bazilika csú-

csa látszik. Ilyen véletlen az is, hogy a mi templomunk az eklektikus Lipótváros északi részén keletkezett, és a „modern” Újlipótvárosba költözők számára bővült, s ma is működik.

König Tamás építész

Felhasznált irodalom:

Zsinagógák Magyarországon (Terc. -2011.) Magyarországi zsinagógák (Műszaki Könyvkiadó. -1989.)

Gartner Brigitta: Az egyetemes izraelita kongresszus 1868-1869.

Küzdelem az asszimilációért és ellene

in: Wahrmann Mór 1831-1892. (szerk.: Frank Tibor) Budapest története III (Akadémiai Kiadó. – 1975)

Komoróczy Géza: A zsidók története Magyarországon. II. 1849-től a jelenkorig- (Kalligram. -2012.)

PANDÉMIA IDEJÉN

Szerda délutáni beszélgetések

NAGY VOLT AZ ÉRDEKLŐDÉS

Amióta az eszem tudom mindig szerettem a kihívásokat. Mindig. Ehhez tartozik, hogy 25 évesen Ágnessel Izraelbe alijáztunk. Ott egzisztenciát, családot alapítottunk- mindez két bőrrönddel érkezve. Ami a tőkénk volt: a diplomák, – a gyerekek és később az unokák voltak a kamat.

A kihívásokhoz tartozott az is, hogy 50 évesen visszajöttem Budapestre ügyvédi irodát nyitni. Sikerral.

Az elmúlt egy évben a pandémia időszakában sokat gondolkodtam azon, hogy mi lehet az imán kívül az, ami egyben tartja vagy összehozza a közösséget. A körzet vezetésének beleegyezésével, támogatásával elkezdtem a zoom programot. A második találkozó, és a beszélgetés fiaskóval végződött. A dolog tudott: az is, mi történt azután és az is, hogy kik álltak ki mellettem és adtak erőt a folytatáshoz. Köszönöm és örökök hálás leszek!

Mi motivált a beszélgető programsorozat létrehozásában? Az, hogy a pandémia alatt legyen heti egy olyan program, amelyben ismert magyar művészek, színészek, színésznők szólnak meg és beszélgetnek az életükről, pályájukról velünk. Face to face. Szemtől szemben. Tehát önmagukról velünk együtt, és nem a színpadról vagy a tv képernyőjén keresztül.

Eldöntöttem – és az itt az első kihívás – hogy kik legyenek ezek a beszélgetőpartnerek, s hogy ezen művészeket megkeresem, beszéljek velük. Elmondom, hogy ki vagyok, honnan jöttem, mit szeretnék. Senki sem mondott nemet. Senki.

Örömmel jöttek.

Hogy hogyan történt a beszélgető partnerek megtalálása? Olyan élvonalbeli művészeket kerestem, akiknek az élete mindenkit érdekelhet, ismertek, szeretjük és tiszteljük őket.

Amikor megállapodtam az adott művésszel a beszélgetés időpontjáról, mindent elolvastam róla, riportokat hallgattam meg és beszélgettem velük a műsorunk előtt. Aki szükségesnek tartotta, annak elküldtem volna a kérdéseimet, de senki sem kérte. Érdekes, az első beszélgetés után bíztak bennem.

Semmiel jobban nem izgultam, mint egy perbeszéd előtt a bíróságon akár Izraelben, akár itthon. Minden kérdés elkészítve és több helyről utánanéztem, hogy mi lesz a válasz. Nem resteltem utánaolvasni és olyanokat kérdezni, amitől maga a kérdezett is meglepődött azon, hogy honnan tudom. A legapróbb részletekig. A riportomnak pörögnie kell, nincs megállás és nem lehet dadogás. A művészeknek érezniük kell, hogy párbeszéd folyik. Legalábbis szerintem.

Beszélgetés előtt 2 nappal zoom próba, Hunyadi László közreműködésével. Így akkor már tudott, hogy kettőnk között – kérdező és kérdezett – a dolog menni fog.

Egyikünk sem aggódik.

Kern András azon megjegyzésén kívül, amikor közölte, hogy éppen hány óra van, nem értek meglepetések. Ez inkább megdöbbenés, mint meglepetés volt, de nem hallottam meg. Tudtam ki ő és úgy viselkedtem, hogy ne adjak okot

bármilyen további negatív megjegyzésére, mert ha én válaszolok, nincs tovább. Az sem volt rossz riport.

Minden tervezés a jövőben attól függ, hogy a világi vezetés hogyan dönt?

Elmondanám, hogy az izraeli Gideon Hausner ügyész lányával történt riport is nagy siker volt annak ellenére, hogy a jeruzsálemi per igazán echte Holocaust téma.

Azóta már megállapodtam Koncz Zsuzsa, Huszti Péter, Rudolf Péter és Presser Gábor művészekkel, akik örömmel jönnek zoomban, vagy élő beszélgetésben.

Ha a világi vezetés szól, itt vagyok.

Budapest, 2021. május
dr. Hersch Tamás

Örömmel értesítjük kedves Hittestvéreinket, hogy **Davidovics László 2021. szeptember 1-től** a Hegedűs körzet vagy zsinagóga kinevezett rabbi helyettese, azaz a zsinagóga rabbijának helyetteseként folytatja munkáját.

Davidovics Yossi 1997-ben sameszi (gondnoki) munkakörben kezdte szolgálatát a Hegedűs-Csáky zsinagógában. 2015-ben az OR-ZSE-n rabbi helyettesi vizsgát tett, miszt tanított részünkre s végzettsége alapján az utóbbi időben slich ciburként működött, tórát olvasott, előimádkozott, vallási felügyeletet gyakorolt a zsinagógában fogyasztott ételek tekintetében.

Munkájához sok sikert, erőt, egészséget kívánunk. Mazal tov Yossi!

IZRAEL

Naplótöredék

EMLÉKNAP ÉS ÜNNEPSÉGEK A SZENTFÖLDÖN

2019 novemberében találkoztunk személyesen a világjárvány előtt utoljára Izraelben élő családjunkkal. Másfél évig nem láttuk gyermekeinket, unokáinkat. Az is igaz, hogy a technika segítségével szinte minden nap beszéltünk, láttuk egymást.

2021 március 23-án végre átölhelhetjük őket a Ben Gurion repülőtéren. Felejthetetlen élmény volt a találkozás, élőben látni mosolyukat és hallani hangjukat. Ismét együtt töltöttük a peszáchot, amikor is széder estén sikerült úgy elrejtetni az afikománt, hogy csak nagymamai segítséggel találták meg.

Majd jöttek az emlékezés napjai. Az egymásba kapcsolódó, állandóan visszatérő események, a Jom Hásoá, a Jom Házikáron és a Jom Háácmaut.

Jom Hásoákor 6 millió európai, s ezen belül 600 000 magyar zsidó mártír emlékére gyulladtak fel a Jád Vásémben a kegyelet lángjai.

Jom Házikáron napján arra, a mintegy 25 000 hősi halált halt katonára, valamint a terrorcselekmények áldozataira emlékeztünk, akik Izraelért áldozták életüket.

A modern zsidó költészet legnagyobb alakja, Haim Nachman Bialik, a gálutban látta a különböző helyeken szétszórva elhelyezkedő jesivákat, ahol hajnaltól késő estig tanultak. Hadd idézzek néhány sort Bialik A talmudista című költeményéből:

„S elgondolom, mily hatalmas a mag,
Mely rejtve él az átkozott talajban,
Érne a napnak egy sugara csak,
S belőle mennyi áldásunk fakadna!

*Mennyi dús kéve hullana alá,
Ha egy új szellő, mire lelkem vágyik,
Egyengetné és kisimítaná
Az élet ösvényét a jesiváig.”*

Zerá kodes, a szent mag kikelt a polgári időszámítás szerint '48-ban, a zsidó naptár szerint, ijjár hó 5-én kikiáltották Izrael függetlenségét. Az elmúlt 73 évben rügy fakadt a mag helyén. Úgy is mondhatnánk: megmaradt a mag és rügy is lett a fán. Izrael Államában, a zsidó világ központjában és szívében együtt van az ókori szellemiség és a modern kor minden csodája. A komputer technika, a vaskupola, a világszínvonalú mezőgazdaság, a csúcstechnológia, az úrkutatás a mai Izrael büszkeségei. A 2000 éve száműzetésben élő nép az államalapítással ismét beírta nevét a történelembe.

MAHER IBRAHIM, A MUZULMÁN ÁPOLÓ

JAISH GIAT, A 102 ÉVES JEMENI RABBI

Jom Háácmáut, Izrael függetlenségi napja az öröme és vig-ságé volt.

Ijjar 5-e a Függetlenség napja. Az autók ablakát és az erkélyeket a kék fehér izraeli zászló díszíti, a városok díszkivilágításban pompáznak. Az emberek arcán büszkeség ragyog. A központi ünnepséget idén is Jeruzsálemben a Herzl hegyen tartották, ugyan a járvány miatt csekélyebb számú közönség előtt. Felvonták az előző nap a gyász miatt félárbocra eresztett zászlót és 12 kiemelkedő személyiség gyújtotta meg az öröm tizenkét fáklyáját, szimbolizálva a 12 törzset.

Ezen kitüntetett személyek közül kettőt választok.

Bódi Géza pedagógus Jeruzsálemből írta az Izrael infon 2021. április 17-én:

„A halálán lévő zsidó bácsinak Smá Jisráél imát felolvasó Ibrahim nem kereste a reflektorfényt. Nem azért állt a vallásos bácsi ágya mellett az utolsó percben is, hogy elismerést kapjon. Még csak nem is a munkáját végezte, noha a Korona Osztály főápolójaként éjjel-nappal a betegek életéért küzdött. Senki sem várja el az ápolóktól, hogy a haldoklónak segítsenek elmondani az utolsó imát. Vallásos meggyőződésből tette? Muszlimként arabul is imádkozhatott volna. Ibrahim az emberség legszebb arcát mutatta. Más vallás keretei közt nőtt fel, mint az izraeli többség, de kegyes tettében nem nehéz felismerni személyes hitének igaz megnyilvánulását. Jom Háácmáutkor az egész ország előtt kapott tiszteletet Maher Ibrahim, amikor egyike lehetett a fáklyák meggyújtóinak.”

Az elmúlt évtizedek legidősebb kitüntetettje, Jaish Giat 102 éves rabbi. Jemenből származik, abból az országból, ahol több mint 2500 éve éltek zsidók. A világ talán legrégebbi diaszpórája Jemen. Két hullámban alijázott a jemeni törzs, a 19. század végén egy kevesen, és több tízezen az 1950-es évek elején. Repülőgépen érkeztek Izraelbe, szinte megvalósítva a szentírási jövendölést: Váeszá etchem ál kánfé nesárim, azaz A sasok szárnyán repítlek haza titeket. (Smot 19.4.)

Tradicionális életet élő, mélyen hagyománytisztelő emberek. Közös zsinagógai imádságuk saját ritusuk szerint folyik. Az imákat áhitattal együtt éneklük végig. Szorgalmas kézművesek, kiváló tudósok, gyönyörű hangú énekesek kerültek ki közülük.

Jaish Giat e közösség kiemelkedő személyisége. Természetgyógyásként a nagy mester és ideál Rámbám receptjei szerint gyógyít. Messze földről, még külföldről is érkeznek hozzá a gyógyulni vágyók. Készítményeiben a Maimuni által kifejlesztett gyógyszerekkel együtt lelkének rezdülései is megjelennek. Mestersége szerint szófer sztám, azaz tóratekercseket és mezuzákat ír, s mindezeket micvából, jótékonyaságból. Izrael szerte a jemeni zsinagógákban az általa írt Tórából olvassák fel a hetiszakaszokat. Életművének elismeréseként gyűjthatta meg a dicsőség egyik fáklyáját. Egyenes derékkaal gyönyörű fehér szakállal, fekete kipával a fején biztos kézzel emelte magasba a fáklyát, és még mindig érces hangján mondta a mikrofonba: Letiferet Medinát Jisráél, azaz Izrael Állam dicsőségére gyűjtöm meg e lángot.

S a felejtethetlen ünnepség után szinte néhány nappal egy herzliai tengerparti sétát követően otthon, pár perccel később, megszólalt az első sziréna, mely a Gáza felől érkező rakéták becsapódását jelezte. Kitört a háború...

Több, mint 4300 rakétát lőttek ki Izraelre.

Tizenegy nappal később az érdekelt felek tűzszünetet kötöttek.

Schöner Alfréd, 2021. május

IZRAEL

Izraeli színes

2021. 03. 05.

A Legfelsőbb Bíróság számos ítéletével kivívta már politikai ellenérzését. Nem történt ez másként ezen a héten is. Egy 16 éve egy petícióval kezdődött polémiát (nem feltétlenül) lezárva azt a döntést hozta, hogy ezentúl a reform és a konzervatív vallási irányzatok

általi izraeli betéréseket is érvényesnek kell tekinteni. A külföldön történt hasonló betérések már korábban hivatalosan elfogadottakká váltak, ezúttal ezt az Izraelben történetekre is kiterjesztették. Mi ennek a tétje? A visszatérés törvénye alapján a zsidó vallásba betértek izraeli állampolgárságot kaphatnak, annak minden jogával és kötelemével. Ezúttal ezt jelenti, hogy

a Legfelsőbb Bíróság döntése értelmében megszűnik az izraeli főrabbiáság hasonló ügyekben eddig gyakorolt kizárólagossága. És ennek is van tétje, hosszabb távon ez az izraeli társadalom hatalmi erőterének átrendeződésével járhat. Pedig az adatok szerint az ilyen betérések száma igen csekély: az Izraelben reform vagy konzervatív betérést kaptak 90%-a eddig is megfelelt a visszatérés törvényének.

Hogy mindez milyen kapcsolatba hozható a választásokkal? A bíróság döntése valószínűleg nem volt erre időzítve. Azonban a pártoknak ez egy újabb téma, ami-ben úgy érzik, feltétlenül pozicionálniuk kell magukat. És kivétel nélkül mind meg is teszi. Saját PR-vérmérésük szerinti reklámvideóikban, beszédekben.

2021. 04. 16.

HA MÁR ENNYIEN BEOLTATTAK...

Rövid hír, utazóknak

Az izraeli Egészségügyi Minisztérium bejelentette, hogy május 23-ától beengedik az országba azokat a külföldi állampolgárokat, akik megkapták a COVID-19 elleni vakcinát, vagy már túlestek a fertőzésen. A beutazás további korlátozásai: maximált napi beutazási szám, valamint szervezett csoportos utazás. Ez lesz az első alkalom, hogy a tavalyi márciusi lezárást követően az Izraelben állandó lakóhellyel nem rendelkezőket is beengedik az országba. Ahogy Yuli Edelstein egészségügyi miniszter hangsúlyozta, „Miután megnyitottuk a gazdaságot, itt az ideje, hogy óvatosan és gondosan utat engedjünk a turizmusnak is. ... A turizmus megnyitása fontos egy olyan iparágnak, amelyik különösen sok kárt szenvedett a koronavírus évében. A könnyítéseket folyamatosan ellenőrizni fogjuk a halálzási számok tükrében.”

Izrael a világ egyik leghatékonyabb oltási programját hajtotta végre, aminek következtében folyamatosan esik a fertőzöttek száma. Az elmúlt két hétben az ország 95%-a már „zöld” besorolást kapott. Megnyíltak az üzletek, az éttermek, a jövő héttől már minden iskola is megnyitja kapuit, és április 20-ától megszűnik a maszk szabad téri viselésének kötelezettsége.

Eközben Albert Bourla, a Pfizer elnöke-vezérigazgatója, aki tesszalóniki holokauszt túlélők fiaként Izrael megalakulásának 73. évfordulóján meleg szavakkal köszöntötte Izraelt, előrebocsátotta, hogy lehetséges, hogy még egy harmadik oltásra is szükség lesz, majd évente újabb emlékeztető oltásra.

2021. 05. 28.

HOL LESZ AZ A NYÁR...

A pandémia jelen-múlt ideje Izraelben

Pár nap múlva, június elsejével új pillanatot érhetnek meg az Izraelben élők: megszűnnek a korábbi korlátozások az üzleti életben, a kulturális és sporteseményeken, létszámmegszorítás nélkül lehet látogatni a turista látványosságokat és tartani családi összejöveteleket. Az eddig beoltatlanoknak nem kell előzetesen átessenük teszten, a vendéglátás is visszaáll a régi rendjébe. Ami marad, az a zárt térben való maszkviselés kötelezettsége, de ezt is várhatóan rövidesen feloldják. Ami ezeket a pozitív intézkedéseket megalapozta: az utóbbi napokban naponta már csak pár tucat új esetet regisztráltak, és 500-nál is kevesebb az összes jelenlegi fertőzöttek száma. (Hasonlítsuk össze: ez utóbbi szám a múlt télen még közelítette a 90 ezret.) Azért a szakemberek intenek: a járválynak nincs vége, új változatok is megjelenhetnek, mint ahogy azonosították a vírus izraeli változatát is. Ezzel azonban úgy számolnak, hogy nem lesz vele gond, mert a lakosság 95%-át érintő, jóval erősebb brit vírustörzs megakadályozza az izraeli változat terjedését.

2021. 07. 09.

VÁROS A VÁROS ALATT

Kétezer éves falak mesélnek

Akik már jártak Jeruzsálem Óvárosában, bizonyára nem mulasztottak el elmenni a Siratófalhoz, a Második Szentély máig fennmaradt kiterjesztésének, a közel 500 méter hosszú, többnyire a mai felszín alatt húzódó Nyugati Falnak a leglátogatottabb, mintegy 60 méteres szakaszához, ki-ki személyes kívánságokkal, hálával, vagy egyszerűen megtapasztalni a múlt jelenbe érő szellemét. A múlt azonban mindenütt ott van, és

nemcsak a felszínen, hanem a mélyben is. A valamikori építmények boltíveit a későbbi korok mintegy alapzatként használták fel újabb építményeik számára, hogy majd egy még későbbi kor ezekre emelje még újabb alkotásait. A Nyugati Fal Alagút-túra látogatói mindezt saját szemükkel tapasztalhatják meg – lent, legalább 15 méterrel a mai felszín alatt. A legújabb látnivaló az utóbbi évek különleges felfedezése: egy hatalmas, boltíves csarnok, ami i.sz. 20 körül épült, majd a város rómaiak általi elpusztítását megelőző fél évszázad során többször átépült. A közepén állt egy szökőkút (maig rejtély, honnan vették hozzá a vizet), idáig a korintoszi

oszlopfőkből ólomvezetéken át folyt a víz. Kutatók úgy gondolják, hogy ez a csarnok valamiféle fogadó és étkező helyiségként szolgált a város nagyságai számára, akik elidőztek itt, megállva a Szentélyhez vezető útjuk során. Funkciójában hasonlítják e termet a kőhajításnyira levő mai, modern Városházához is, így szimbolikusan is folytonosságot sugallva kétezer év távlatából.

Képünkön: Részletek a kétezer év előtti város boltíves terméből (fénykép: Izraeli Régészeti Hatóság)

A fenti írások dr. Hunyadi László tiszteletbeli konzul által készített Hírlevelekben jelentek meg.

AKIRE BÜSZKÉK VAGYUNK

BIG EMBER Mária díjban részesült

A DÍJAZÓ A WALLENBERG EGYESÜLET

A címben két szó is magyarázatra szorul.

Nem tűnjön tiszteletlenségnek, hogy a díjazottat BIG-nek titulálja szerkesztő, de Benedek István Gábor nevének rövidítését ismerősei nagy része használja, azok, akik a legnagyobb tisztelettel és szeretettel beszélünk róla, barátunknak tekintjük őt. Őt, aki kilénk, a Hegedűs-Csáky Zsinagóga, körzetünk előjáróságának egyik – nemcsak koránál fogva – legbölcsebb tagja.

A másik szó éppen a díj elnevezése: Ember Mária díj. Hogy miért írtuk a vezetéket csupa nagybetűvel? Mert BIG barátunkra az EMBER így nagy betűvel illik. S úgy gondoljuk, hogy ez talán nem méltatlan a névadóhoz.

A díjat 2021-ben a Wallenberg Egyesület ítélte oda Benedek Pistának. Érdeklődésünkre az Egyesület elnöke dr. Sebes József zoomon (manapság hogyan is másképp?) adott rövid interjújában indokolt.

Benedek István műveiből 1994 óta minden évben megjelenik egy-egy. Ő az egyik utolsó mohikán, aki a vidéki zsidóság problémájával foglalkozik. Műveit áthatja az együttműködés, az együttélés igénye a társadalom többsége és kisebbségei között.

Az Ember Mária díj ünnepélyes átadására 2020-ban és 2021. első öt hónapjában a járvány miatt még nem kerülhetett sor, de már készítik elő az eseményt. Beszélgetésünk során Sebes doktor elmondta, hogy az Egyesület Ember Mária díj mellett 2007 óta egy ún. Wallenberg díjat is kiad, amelyet évente öt egyén és egy szervezet kap meg. Ez utóbbiak között vannak önkormányzatok, egyházak, civil szervezetek, újságírók, szerkesztőségek,

BENEDEK ISTVÁN GÁBOR ÉLETE A ZSIDÓSÁGRÓL SZÓL

emberjogi aktivisták. Azok, akik a többség és a kisebbségek együttműködéséért küzdenek, a vitás kérdések kompromisszumos megoldását segítik elő.

S ha már beszélgettünk, természetesen szóba került az Egyesület tevékenysége is.

Tizenöt éve indították útjára a középiskolások vetélkedőjét, amely manapság öt témakörben valósul meg: a rasszizmus, az antiszemitizmus, az idegengyűlölet, a tolerancia és az embermentés. Ez évben a központi téma a Szenes Hannára történő emlékezés. Időközben a szomszédos országban élő magyarok is bekapcsolódtak a vetélkedésbe, amely nagyon rangos díjakért folyik. Így például az első díjazott Svédországba utazhat, a második

helyezett az Élet mente nemzetközi zarándokútján vehet részt, a harmadik pedig egyik határon túli magyar közösséghez látogat (illetve ott élő magyar esetében Magyarországra). Később az Egyesület sorozatot indított az egyetemisták részére. Ennek témája az előítéletek természete és kialakulásának tényezői. A résztvevők a miskolci, pécsi egyetemek és a Kodolányi Egyetem.

Az ismeretek bővítését célzó vetélkedők mellett a könyvkiadás (Wallenberg füzetek) az Egyesület másik fontos tevékenysége. Az idén júniusban éppen a spanyol embermentő Angel Sanz Brizről jelent meg egy könyv (ez a sorozat 8. kötete). A Wallenberg díj kitüntetettjeiről emlékkönyvet ad ki az Egyesület. Raoul Wallenberg életével kapcsolatban három évfordulóról is megemlékeznek: január 17-éről, amikor a hős embermentő elindult a szovjet hadseregcsoporthoz, de oda sohasem érkezhetett meg,

DR. SEBES JÓZSEF

mert a szovjet hatóságok Gödöllő előtt letartóztatták.

A másik emlékezet nap 1944. július 9-e, amikor Wallenberg megkezdte magyarországi tevékenységét, a harmadik pedig születésnapja, augusztus 4. Ez utóbbi alkalmat szolgáltatta arra, hogy a budapesti Szent István parkban álló Wallenberg emlékműnél találkozzanak tisztelők, a rá hálával emlékezők. Raoul Wallenberg tevékenységének nemzetközi elismertségét mutatja, hogy ezen a rendezvényen 15-20 Budapesten akkreditált nagykövet is részt vesz.

A szerkesztőt nagyon érdekelte az, hogy ki is az Egyesület elnöke, aki mind erről tájékoztatta a körzet olvasóit, hogyan is került be dr. Sebes József a „mozgalomba”?

Sebes József, aki végzettségét tekintve közgazdász doktor, politológus és szociológus, apai ágon zsidó származású, és harminc fős családjából 6-8 fő élte túl a II. világháborút. Újságban olvasott az Egyesület megalakulásáról, s annak célkitűzései nagyon érdekelték. Az 1989-ben bejegyzett Egyesület első elnökségének tagjai közül ma hárman is tagjai a jelenlegi elnökségnek: rajta kívül Orosz Ferenc és Derdák Tibor.

Az Egyesület a MAZSIKE-t követően, időrendben a második olyan zsidó kulturális egyesület, amelyet a rendszerváltást követően jegyeztek be.

További eredményes tevékenységet kívánunk az Egyesületnek, s mindenekelőtt szívből, szeretettel gratulálunk kilétek tagjának, Benedek István Gábornak ehhez a kitüntetéshez, Mazal tov, bis hundert und zwanzig drága Pista.

Budapest, 2021. május

Az interjút készítette és szerkesztette: Várnai György

Dr. Hunyadi László professzort, közösségünk tagját, az Academia Europaea (Európai Tudományos Akadémia) ez évben a tagjai közé választotta.

Az Academia taglistájában Hunyadi professzor neve után kutatási területként a nyelvészetet, a kutatás helyeként a Debreceni Egyetemet tüntették fel.

Gratulálunk Professzor Úr!

AKIRE BÜSZKÉK VAGYUNK

Interjú Hunyadi Lászlóval

Hunyadi László hittestvérünket, a Debreceni Egyetem professor emeritusát 2021-ben az Academia Europaea nevű pán-európai tudományos szervezet tagjává választotta. A nyelvészetből induló, de kutatásaiban állandóan megújuló kérdéseire a tudomány számos más területéről érkezett információkban választ kereső kutatót arról kérdeztük, mi indította el ezen az úton, és hová érkezett meg most a szervezetbe történt felvételével.

HCSKH: Mi az az Academia Europaea és milyen céllal jött létre?

Hunyadi László: Ez egy igazi civilszervezet abban az értelemben, hogy egyáltalán nem kap támogatást olyan forrásból, ami külső elkötelezettséggel járna. 1988-ban alakult londoni székhellyel az angol Royal Society és több, jelentős európai nemzeti tudományos akadémia kezdeményezésére azért, hogy minden tudományt átfogjon a bölcsészettől a jogon, közgazdaságon át egészen a természettudományokig, és így hasznosítsa az elért eredményeket. A másik feladat, hogy ezeken a kereteken belül minden korosztály számára a világ különböző problémáiról egy tudományos képet tudjon adni. Az AE fő célkitűzése tehát, hogy az európai tudományt támogassa és tanácsokat adjon tudományos kérdésekben az európai kormányoknak és különféle nemzetközi szervezeteknek.

HCSKH: Tehát egy olyan szervezetre gondoljunk, ami hidakat, utakat nyit a tudósok és a döntéshozók, valamint a társadalom között?

H. L.: Pontosan. A következő tudományos konferenciánk címe például éppen ez: Hidak építése Európában.

HCSKH: Hogyan zajlott az ön felvétele?

H. L.: Az AE-be nem lehet jelentkezni. Ajánlással érheti el az ember a felvételt. Két különböző ország akadémiai tagja kell, hogy javasolja előre meghatározott kritériumok alapján kiválasztva. Ezután egy hosszas folyamat következik, melynek során az adott tudományterület szekciója végzi el a vizsgálatot, és pontozással értékeli. Alapfeltétel a folyamatos, kiemelkedő tudományos eredmények felmutatása a jelölt munkásságában. Számít például, hogy hol jelent meg tudományos publikációja, kik hivatkoztak rá, és milyen hatása volt az adott tudományos területre. Fontos, hogy egész Európára kiterjedő teljesítményt is nyújtson az ajánlott kutató, olyat, ami az európai tudományos fejlődést és együttműködést szolgálja. Ezután a különböző értékelő testületek egy hosszadalmas folyamat során hozzák meg a döntést. Ha ez pozitív, akkor ez az AE-ba való tagsági meghívásban fejeződik ki, amit illik elfogadni.

HCSKH: Mi az, amit ön képviselni szeretne a szervezetben belül?

H. L.: Már jelentkezett egy izraeli ismerősöm, aki jelenleg Londonban dolgozik és szintén tagja az Akadémiának. Nagyon megörült annak, hogy az a kutatás, amit ő folytat és ami az emberi viselkedéssel kapcsolatos, számos ponton érintkezik az egyik számomra is fontos kutatási területtel. A közös együttműködésünk azonban így már nem csak kétoldalú lesz, hanem magasabb szintre léphet, és egy országok közötti multilaterális kutatási tervet alakíthatunk ki munkacsoportjainkkal.

HCSKH: Magyarországnak milyen szerepe van az Akadémián belül, hány magyar tudóssal osztozik a tagságban?

H. L.: 4300 tudós a tagja az Academia Europaea-nek világszerte, ebből nagyjából százan vagyunk magyarok. A magyar csomópont vezetője Lovász László világhírű tudós, ami egy remek ajánlólevél.

HCSKH: Ön behatóan foglalkozik az emberi viselkedéssel, illetve annak kifejezési formáival. Mennyire árulják el az ember gondolatait öntudatlan gesztusai?

H. L.: Ez a legújabb kutatási területem. A közvélekedés szerint a kommunikáció elsősorban a szavakban rejlik. Ez messze nem így van. Sőt, a szavakat sokszor azért használjuk (például a politikusok...), hogy az igazi gondolatainkat elfedjük. A gesztusok, a mimika, a testbeszéd, sőt a hallgatás is azon viselkedési formák közé tartoznak, melyek információt tartalmaznak. 10 éves munkával, 100 fiatal kutató együttműködésével sikerült egy olyan adatbázist létrehozunk, amely a legszerteágazóbb viselkedési jegyeket fogja össze az ember és ember közötti dialógusban. Ebben a programban is jó pár ország kutatóival működünk együtt (Nagy-Britannia, Finnország, Izrael, Németország, stb.) az én vezetésem alatt. Ez alapján állítottam fel egy elméletet, amely matematikai alapokon a viselkedési jegyek olyan együttállásait tudja megtalálni, amelyek a hétköznapi megfigyelés elől rejtve vannak. Ez pedig rengeteg területen alkalmazható a gyakorlatban a pszichológiától kezdve a nyelvészetben át egészen biztonságtechnikai megoldásokig.

Korábban a magyar mondat szerkezetét kezdtem vizsgálni más nyelvek szerkezetének tükrében. Másokkal együtt azt vizsgáltuk és vizsgáljuk, hogy milyen univerzális törvényszerűségei vannak a mondatnak nyelvektől függetlenül. Egy, Noam Chomsky, a híres amerikai nyelvész nevéhez fűződő 60 évvel ezelőtti elmélet szerint mi, emberek a nyelv elsajátításának képességével születünk.

Ez a képesség születésünktől fogva a nyelvvel kapcsolatos szabályszerűségeket figyeli és alkalmazza. Nem véletlen, hogy a látó- és a hallókéreg a legenergiaigényesebb agyi területek a születéstől számított első hat hónapban, mert mindent a látás és a hallás segítségével akarunk beazonosítani a környezetünkben.

HCSKH: Izguljanak a hittestvérek, hogy már az arcukra pillantva pontosan tudja, mire gondolnak?

H. L.: (mosolyog) Szükségtelen, mert az ember két síkon létezik. Az egyik a racionális sík, a másik az irracionális. Természetesen működik bennem a racionalitás, nem tudok szabadulni attól, hogy mindenben szabályt keressek, beleértve a viselkedést is. Ám van egy irracionális sík is. Amikor belépek a közösségbe, mindig azt nézem, hogy ki az, akivel kellemesen el tudok mindig beszélgetni, és így egymáshoz az érzelmekinken keresztül közelítünk. Ez egy teljesen más szintje a létezésnek, mint a racionális.

HCSKH: Emlékszik még arra a pontra, amikor eldöntötte, hogy önt ez a terület érdekli, hogy nyelvész lesz, ha törik, ha szakad?

H. L.: Körülbelül 10 éves koromtól tanultam egyszerre több

nyelvet, nagyon szerettem, szórakoztatott. A zenének is rendkívül fontos szerepe volt a családban, majdnem én is zenész lettem a klarinéton keresztül. A hangok tehát velem voltak a beszédben és a zenében is. Nagyjából ötödik osztályos koromtól akartam nyelvész lenni, bár akkor még nem tudtam, mit is jelent ez pontosan.

Aztán elkezdtem foglalkozni a nyelv és a logika kapcsolatával. Nem sokkal az egyetem elvégzése után az uszodában üldögélve elkezdtem játszani különböző szavak sorrendjével a fejemben, és észrevettem, hogy azok a különböző hangsúlyozással különböző logikai értelmet nyernek. Nagyjából innen eredezik a kutatási területem, de a logika, a statisztika és a matematika mindig is érdekelt, ezeknek pedig nagy hasznát veszem a nyelv vizsgálata során.

Ami az attitűdöt illeti, már gyerekkoromtól mindig kérdeztem, még akkor is, mikor ez már nem tűnt helyénvalónak. Ez azóta is megmaradt, addig kérdezek, amíg nem kapok olyan választ, ami beleillik egy rendszerbe, amiben az adott problémára magyarázatot lehet adni. Úgy gondolom, hogy aki igazából tudománnyal foglalkozik, azt nem a személyes siker, és nem a címek, rangok vezérik, hanem az az ismeretlen, aminek a megfejtését tűzi ki célul. A bírálatot az érdeklődés, az együttgondolkodás jeleként fogja fel; és

SOA – EMLÉKEZÉS

Embermentők szobor avatása

AZ ÉLET MENETE – AZ ÉLET VÉDELMEBEN – MOST IS CSAK VIRTUÁLISAN

Aki megment egy életet – egy egész világot ment meg

Az Élet menete 2021.04.25-én tartott rendezvénye kétszeresen is kötődik ahhoz a helyhez, ahol közösségünk működik: egyrészt az Élet Menete Alapítvány irodája zsinagógánk közelében található, s az általa szervezett eseményre a Szent István park mellett került sor, másrészt egy szobor-kompozíciót is avattak, amelynek Újlipótváros adhat otthont.

Immár egymást követő második évben az Élet Menete magyarországi rendezvénye csak virtuálisan valósulhatott meg. Pedig ennek éppen a nagyszámú, a sokezer érintett megjelenése, a jelenlétük előtt elmondott emlékező beszédek a lényege. 2000. márciusa óta azonban az életünket állandó veszélyben tartja az a vírusjárvány, amelynek világszerte már milliók estek áldozatul. Így sokan, beleértve ennek az írásnak a szerzőjét is, csak otthonról, a képernyőn keresztül lehettek tanúi a megemlékezésnek. 77 éve történtek a tragikus események, amelyek minden mai magyar zsidó családot érint.

Az idén az Élet Menete Alapítvány a Világ Igazainak emlékére Kelemen Zénó szobrászművész kompozícióját

készítettett, amelynek felavatását erre a napra időzítette. Egy kifordított ház jelképezi az Élet metaforáját. Az Embermentők emlékműve annak a református templomnak a bejárata előtt került felállításra, amelyben Bereczky Albert lelkész és társai emberek sokaságát mentették 1944-ben. A kifordított ház azt mondja a világnak: 1944-ben a világ kifordult önmagából. Az üldözöttek számára, amikor kinnétek az ablakon, a világ nem az volt, amelyet megszoktak. Egyszer csak valami váratlan történt: az ember élete darabjaira hullott. Ennek kifejezését segíti az emlékműbe beépített prizma: az ember belenéz, s nem azt látja, amit megszokott. Egy szivárvány keletkezik, amely a remény, a vágyakozás szimbóluma. Az emlékmű elhelyezéséhez a XIII. kerületi Önkormányzat biztosította a területet. A szobor mögötti 4 emlékkockán 962 magyar név, az egykori zsidómentők, Igaz Emberek nevei találhatók.

Gordon Gábor köszöntötte a megjelenteket. Elmondta, hogy most mindenki annak is örül, ha túléli a pandémiát. Ugyanakkor semmi sem pótolhatja azt, hogy több ezren együtt, közösen emlékezzünk azokra, akik nem élhették túl a soát. Együtt a túlélőkkel, akiket rendszeresen, óvón meg-

KELEMEN ZÉNÓ ALKOTÁSA

simogatunk, féltünk. Ez nagyon hiányzik nekünk. Idén egy programsorozattal gondolunk a túlélőkre és emlékezünk az igaz emberekre. A Világ Igazaira. Él még Magyarországon tíz olyan személy, akit a Világ Igaza díjjal tüntettek ki.

Idén két díszvendége volt a rendezvénynek: Nagy-Britannia magyarországi nagykövete és Svédország nagykövethelyettese. Nagy-Britannia annak apropóján kapott kiemelt szerepet, hogy a Kindertranszportok fogadása a brit szigeteken mintegy 10.000 gyermek megmenekülését eredményezték. Svédország Wallenberg nevének ismeretében nem szorul különösebb magyarázatra.

Beszédet mondott a megemlékezésen Heisler András, a MAZSIHISZ elnöke. Visszaemlékezésében szólt a zsidókat mentők százairól, a Shlachta Margitokról, a Salkaházi Sárákról, a Sztéhló Gáborokról, a Tóth-Potya Istvánokról, és a közélet számára névtelenül hőssé vált többiekéről. Sajnos 600 ezer magyar zsidót nem tudtak megmenteni, akik kifejezetten zsidóságuk miatt haltak meg.

Dr. Schöner Alfréd főrabbi Kfar Szabaról, Izraelből elevenítette fel, hogy niszán hónap 27-ét az izraeli parlament yom hasoá-nak, a soá katasztrófájának és a hősiesség emléknepjének nyilvánította.

Karácsony Gergely Budapest főpolgármestere felhívta a hallgatóság figyelmét, hogy a holokauszt nem csak a megmaradtak, a túlélők személyes problémája. A holokauszt árnyéka mindannyiunkra, az egész civilizációra rávetül.

Izrael Állam budapesti nagykövete szerint hazája mindig hálás lesz az Embermentőknek. Kötelességük, hogy megőrizzük ezen emberek emlékét.

Dr. Tóth József kerületi polgármester szerint a múlt irányt szab jelenbeli cselekedeteinknek, ezért sem hagyhatjuk feledésbe merülni a holokauszt szégyenteljes eseményeit.

A nem tudás gátolja a felnövekvő nemzedék önismeretét, a társadalmi tisztánlátását.

Szalay-Bobroviczky Vince helyettes államtitkár elmondta, hogy 962 olyan ember nevét ismerjük, akik az emberi humánus jegyében vállalták az életveszélyt embertársaik megmentésére. Az állam nem engedhet teret semmilyen kirekesztő megnyilvánulásnak. Őrizzük meg azt a reményt és hitet, amelyet az embermentők hagytak ránk.

Heisler András szavaival: legyen ez az emlékmű az emberi tisztesség előtt fejet hajtók zarándokhelye, amely megmutatja az igazi humánus vezető helyes utat. Az embermentők tettei a hősiesség legmagasabb fokát jelentik.

Ezért ennek az emlékműnek a felkeresése része, állomáshelye lesz annak a kerületi emléksétának, amely már két éves hagyományra tekint vissza, s amelyet 2020-ban és idén tavasszal is el kellett halasztani a pandémia miatt.

Az Élet Menete Alapítvány kezdeményezte a Fővárosi, illetve a XIII. kerületi Önkormányzatnál ennek a területnek az Embermentők Parkja elnevezését.

Csak remélhetjük, hogy ez év szeptemberében-októberében folytathatjuk sétánkat a Hősök útján, a kerületi zsidómentők emlékhelyeinek meglátogatását, s közösen felkereshetjük ezt a most felavatott emlékművet.

(szerkesztette a rendezvény hang- és képanyagából: Várnai György)

MI AZ ÜZENETE A KOMPOZÍCIÓNAK?

KÓSERSÁG

Tokaj-hegyalja és a kóser bor

A tokaji bor kereskedelme vonzotta a különböző nemzeti-ségű – görög, örmény, olasz, német, zsidó kereskedőket. A zsidóság megjelenése, majd betelepődése a XVII. századtól, két irányból kezdődött meg. Eltérő okok indították el a zsidók lassú, megfontolt megjelenését a mezővárosokban, vagy uradalmi falvakban, kikerülve a számukra tiltott városokat. Nyugatról a Cseh-Morva területekről, – III. Károly rendelete, amely szerint az elsőszülött gyerekeken kívül nem alapíthattak családot a zsidó férfiak, – elindultak szerencsét próbálni Magyarország felé. Kelet felől, Lengyelországból érkeztek először kevesebben, majd Galícia annektálása után (1772) egyre többen és többen. Kellett is a zsidó munkáskéz, ha igazán kóser bort akartak készíteni és forgalmazni egyre kiterjedtebben Európa országaiban.

KÓSER BOR

Hol is kezdhethetnénk ismertetésünket, mint a **Tóránál**.

A Teremtéstörténet ötödik napjának végén, amikor az Ő Való, hosszú idő alatt, vulkánok sorozatos működésével létrehozta a Tokaj-hegyet és környezetét. A vulkáni kitörések – amelyekhez hasonlatosak a napjainkban is aktív, olaszországi Etnáról kapott filmjelentések – szüneteiben a gazdag szárazföldi növényvilág között már ott találjuk a szőlő őst. Szerencsénkre egy újabb kitörés, vulkáni hamu szórása betemetett egy ős-szőlő levelet, amit a megtalálásának helyéről neveztek el „Vitis tokajensis”-nek.

A szőlővel, Noé történeténél találkozunk ismét, ahol azt olvassuk, „Noé pedig, a földműves, szőlőt kezdett ültetni” (Mózes, Gen. 9,20). Később a Tóra negyedik könyvében, amikor Mózes felderítőket küld Paran sivatagából észak felé, megismerni az ígéret földjét. Visszatérésük alkalmával már a szőlő termésével is találkozunk, mégpedig olyan hatalmas fürttel, amit két ember hozott rúdon, „És eljutottak az Eskól-völgyig és levágtak onnan egy szőlővesszőt egy szőlőfürttel és vitték azt ketten egy póznán” (Mózes, Num. 13,23).

Ünnepeink alkalmából, vagy áldás mondásakor kiemelt helye van egy-egy pohár kóser bor elfogyasztásának. Pénteken esti kiduson, Szombat este, Hanuka alkalmával, a Széder négy pohár bora de sok más alkalommal is.

Különleges törvényeket alkalmazunk a kóser bor készítéséhez. A bor csak szőlőből, más gyümölcs hozzáadásának tiltásával készülhet. Készítésében csak Szombattartó zsidó emberek vehetnek részt! A szőlő termését csak az ültetést követő, ötödik évben lehet felhasználni és a bor 1%-át kiönteni kötelesek a „tizedre” emlékezve.

VITIS TOKAJENSIS (ERDŐBÉNYE)

A bor szállításával kapcsolatban fontos tudni, hogy csak új palackba tölthető. A hordókat tölgyfából készítették, ügyelve pontos illesztésére, amit pörköléssel oldottak meg, eltérve a helybeli szokásoktól. Gyakrabban cserélték a hordókat, kénezést alkalmaztak és háromszor tisztítva kerültek felhasználásra.

Más újításokat is bevezettek a zsidó kereskedők. A bor homogén minőségének biztosításához alkalmazták a cukor és szesz hozzáadását. Bevezették a pasztörizációt, a bor főzésével megállították utóerjedését. Új szűrési technikákat vezettek be a korábbi tréfli eljárásokkal szemben, amelyek ásványi anyagok lehettek.

Szüretkor, Galíciából zsidó munkásokat hoztak a kóser-ség biztosítására, bár előfordult, hogy helybeli szüretelőket alkalmaztak, de ilyenkor biztosították ételmezésüket a tisztaság érdekében. Természetesen a hordók megtöltését is maguk végezték.

Lengyelország felé irányuló kereskedelembe az édes borokat részesítették előnyben. Ezek közül kiemelendő az Aszú bor, a Szamorodni és a Máslás (nevük lengyel eredetűek), más borok mellett.

Az aszú bor készítését már 1655-ben rendeletben szabályozták. Sokáig mindenféle rendeletekkel tiltották a zsidóktól az aszúszemek szedését, a bor készítését, kereskedést, mely rendeleteket azért a lehetőségek szerint igyekeztek kikerülni. Az aszúsodást (nemes rothadást) a szürkepenész (*Botrytis cinerea*) gomba okozza, amikor is élesztő hatására a cukorból alkohol keletkezik. Több feltételnek kell teljesülni az aszúsodáshoz, speciális éghajlat, éréskor nedves párás időjárás, majd a teljes éréshez meleg száraz időre. Szüretkor csak az ép szőlőszemeket szabad leszedni.

A Szamorodni bor készítése abban különbözik az aszútól, hogy nem csak az aszú szemeteket, hanem a teljes sző-

PALACKOK FELIRATTAL, AHOGYAN MA IS ISMERJÜK

lőfűrtöt használják fel és legalább két évig érlelik. Az édes szamorodni több aszú szemet tartalmaz, aminek cukortartalma nem alakul át mind alkohollá.

Nagyon érdekes a Másolás bor, amely a szamorodni vagy aszú seprőjéből készül. Erre öntenek mustot, vagy azonos évről készült bort és így, egy puttonyos borhoz jutnak.

A tokaji borok érlelésének fontos kelléke, azok a pincék, melyeket riolittufából vagy andezittufából vájnak ki és jellegzetes nemes penész borítja falát, a páratartalom pedig általában 85-95%.

Rossz gombákról (peronoszpóra, lisztharmat) is kell beszélnünk, de különösen arról a kártevőről, amelyet Amerikából hurcolták be és végig fertőzte az ültetvényeket. A Filoxéria járvány (1875-1897) jelentkezett Magyarországon, tönkretéve egy időre a tokaji szőlőtermesztést. A

ASZÚ SZEMEK

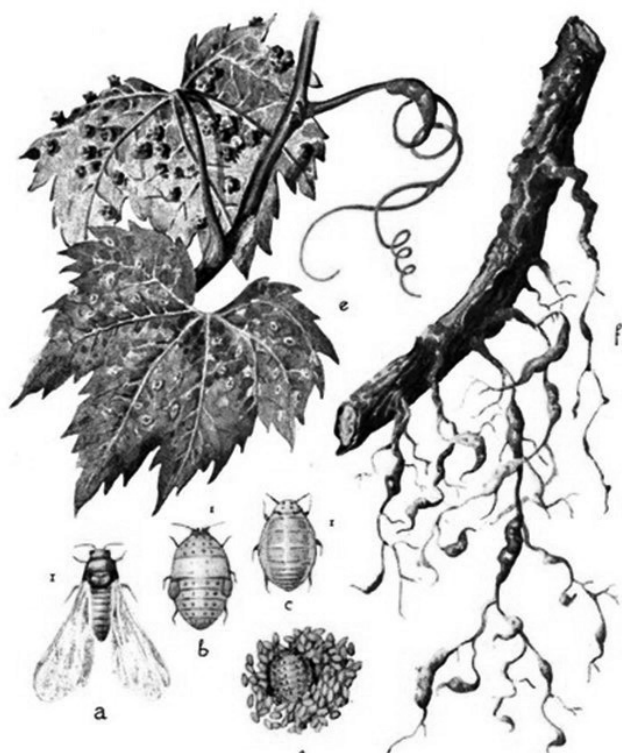
szőlő 67%-a elpusztult. Ebben az időben jelennek meg az alföldi, a francia, az olasz borok, de természetesen nem tudták helyettesíteni a már ismert és megszeretett tokaji borfajtákat.

A járvány és a rekonstrukció idején a zsidó befektetések és telek vásárlási lehetőségek adódtak. 1904-ben Tokaj hegyalján 119 szőlőbirtok és a szőlőterületek 16,5%-a került zsidó tulajdonba.

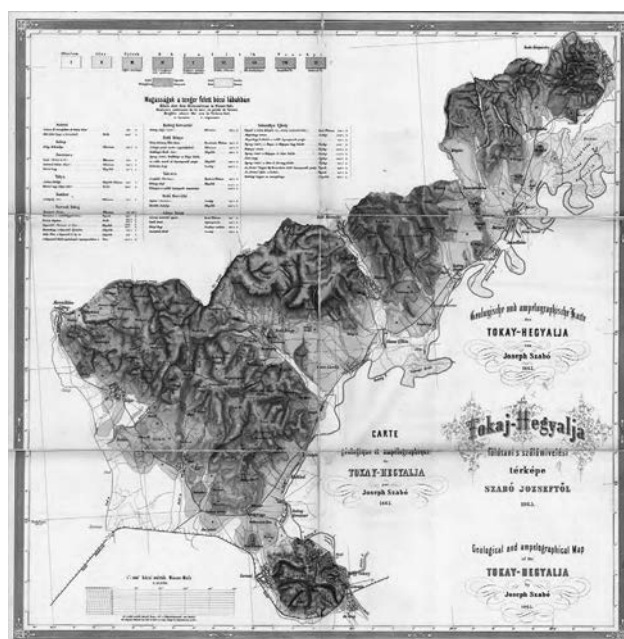
Végezetül szeretnék egy ma már páratlan értékű térképről megemlékezni, amelyet a magyar geológiai kutatások egyik megteremtője Szabó József alkotott.

1865-ben jelent meg Tokaj-Hegység Földtani és Szőlőművelési térképe. Ezen a térképen az összegyűjtött kőzettani és talajtani adatokat jelenítette meg, amelyeket a XIX. század gazdái, iparosai haszonnal alkalmaztak.

Róth László
Geológus, Térinformatikus.

SZŐLŐ KÁRTEVŐ

SOÁ

Történelmi jelentőségű esemény

Idén tavasszal 60 éve, hogy az izraeli titkosszolgálat elfogta Adolf Eichmann SS-Obersturmbannführert, zsidók millióinak kegyetlen gyilkosát, aki sok társával együtt Argentínában rejtőzött a felelősségrevonás elől. Izraelbe vitték, ahol 1961 április 11. és augusztus 14. között az egész világ figyelmét lekötő tárgyalások nemcsak az ő bűnösségét állapították meg, hanem a szörnyű „végső megoldás” részleteit is addig nem történt alapossággal tárták fel. Maga az elfogás is nagy visszhangot keltett az egész világon. Az argentin kormány tiltakozott Izraelnél, holott egyes becslések szerint 60.000 német háborús bűnös talált menedékre a dél-amerikai országban. Magával Eichmannal is készített interjút egy holland újságíró. Hausner: Ítélet Jeruzsálemben című könyvében beszámol erről. „Egy szép napon az úgynevezett Kameradenwerk-csoport-hoz tartozó néhány cimborájának sikerült nagy nehezen szóra bírnia. Ez a Kameradenwerk látta el hamis papírokkal a szökött náciakat, állást szerzett nekik, kapcsolatot tartott fenn az egész világ újnáci szervezeteivel, és megjelentette a Der Weg (Az Út) című fasiszta, dühödten antiszemita folyóiratot. A Der Weg állandó cikkírói közé tartozott a főszerkesztője, Eberhard Fritzsche, korábban az argentinai „Hitlerjugend”-szervezet vezetője, továbbá Willem Antonius Maria Sassen, egy holland náci újságíró.

A Der Weg már jó ideje sajtókampányt indított, hogy megcáfolja a hatmillió ember megsemmisítésének a vádját, amelyet a náci csoport „a hatmillióról szóló hazugság”-nak nevezett. A folyóirat azt állította, hogy mindez rágalom, hogy Hitler Európájában nem voltak semmiféle gázkamrák, sem elgázosító autók, sem krematóriumok, hogy nem gyilkolták halomra a zsidókat, ellenkezőleg: mind túléltek a háborút, és a népiirtás kacsájával csak becsapják a világot; így akarnak nagyobb nyomatékot adni azon követelésüknek, hogy jöjjön létre zsidó állam, Németország pedig fizessen jóvátételt.

Valójában azért vitték a zsidókat a háború alatt táborokba, érvel a Der Weg, hogy a Reich jobban szemmel tarthassa, és arra kényszerítse őket, hogy egy kicsit többet dolgozzanak.

Eichmann beleegyezett, és beszélt. Sassen és Eichmann beszélgetéseit magnószalagra vették, majd – szalagról – leírták. Az átírt szöveget Eichmann később kézírásos javításokkal és megjegyzésekkel egészítette ki. Összesen hatvanhét szalagot használtak

el, a szalag szövege pedig éppen 659 gépírással oldal volt. A szöveg néhány megszerkesztett részét később közölte az amerikai Life magazin és néhány más folyóirat. A Life szerkesztői kijelentették, hogy utánjárásuk során beigazolódott a dokumentum teljes hitelessége. Ezt egyébként a mi kutatásaink is megerősítették.”

Mielőtt Eichmannat átszállították volna Jeruzsálembé, megmutatták az újságíróknak azt a helyet, ahol addig őrizték; ez egyszeriben véget vetett a „szenzációs” riportoknak, amelyeket – fotókkal, rajzokkal illusztrálva – hónapokig terjesztett némely nagy példány számú hetilap holmi föld alatti betonbunkerről, ahol a foglyot egy „titkos tábor” közvetlen közelében lévő repülőtéren mellett tartották őrizetben, és más hasonló ostobaságokról.

Ezeknek a Jeruzsálemből naponta és repülőgépen elszállított szalagoknak a révén a legtöbb tévétársaság részletesen beszámolt a perről. Amerikában, kivált New Yorkban elejétől végéig nagy érdeklődés nyilvánult meg a per iránt. Akkor még nem volt internet, levelek tömege érkezett Jeruzsálembé.

Gideon Hausner, Izrael főügyésze aki a vádat képviselte a perben így ír erről könyvében:

Sokféle nyelven írtak az emberek és a világ minden tájáról; néha még a kormány fordítóosztályának nyelvtudorait is zavarba hozták. Több levélíró – különösen Afrikából és Távol-Keletről, akiknek az írása úgy hangzott, mintha csak most hallottak volna először a zsidóság katasztrófájáról – hangot adott mélységes felháborodásának és megdöbbenésének. Az emberek a legkülönbözőbb módokon közölték érzéseiket: kaptunk kis cédulára firkált néhány szavas üzenetet Finnországból, és hosszú táviratot is New Yorkból. A feladói szükségét érezték, hogy azonosítsák magukat velünk, és valamiképpen kinyilvánítsák érzelmeiket. Mi pedig mélységes megindultságot és hálát éreztünk.

A levelek nagy részét – több mint ötezret – Izraelből kaptuk. Egy mélyen megrendült nemzet lenyűgöző válasza volt ez. Nem mindenki örült Eichmann elfogásának. Voltak akiket felzaklatott a múlt emléke és szívesebben elfelejtették volna a retenettes eseményeket. Viszont akiket nem érintettek ezek – szerencsés születésük megóvta őket az üldöztetéstől – inkább a bosszúvágyuknak tulajdonították a letartóztatást.

Akadtak persze rágalmazó és fenyegető levelek is. Egy Nyugat-Németországból érkezett, sokszorosított, a szokásos náci zsargonban fogalmazott szöveg, ame-

lyet több izraeli személy is megkapott, követelte, hogy az „alja” zsidók szüntessék be a pert, mert ha nem. akkor... Érkezett néhány gyalázkodó levél is: valamennyi a Stürmer stílusában, Németországból és más országokból is.

De kaptunk ezrével más természetű levelet is. Sokakat aggasztott, hogy esetleg nem vagyunk eléggé tájékozottak bizonyos tényekről, vagy pedig nem ismerünk néhány publikációt. Könyvtárunkat csakhamar további, a náci korszakkal foglalkozó kiadványok és dokumentumok százaiból merített idézetek gazdagították. Különböző vizsgálati és kihallgatási módszereket ajánlottak. Igen hálásak voltunk az érdeklődés és a jó szándék eme megnyilvánulásaiért.

Levelek százai érkeztek Németországból. Nem egy levélíró rossz néven vette tőlünk, hogy olyan szemlélet van kialakulóban, mintha az egész német nép bűnös lett volna”.

Nemcsak magánemberek mozdultak meg. Eichmann elfogása még a vártnál is nagyobb diplomáciai vihart kavart. Megdöbbenő mértékű találgatást gerjesztett az izraeli bejelentés, miszerint nemzetbiztonsági érdekből semmilyen részlet nem kerülhet nyilvánosságra az esettel kapcsolatban. Az újságcikkek Németországtól kezdve Kuvaitig mindent emlegettek az akció színtereként. Az egyik bécsi lap szerint Eichmann tengeraltjáró vitte Izraelbe; egy kairói napilap szerint kommunisták fedezték fel őt Irakban. A neves New York Times azt állította, hogy „állítólag számos szeretőinek egyike vezette nyomra az izraeli ügynököket”.

Bünteteik kiderülése nem volt az ekkor még nagyszámban élő volt náciak kedvére. Jobb lett volna nekik ha Eichmannak nem lenne módja beszélni.

Bizonyos náci körök szerették volna elhallgattatni Eichmannat, aki az információk egész kincsesbányájával rendelkezett a még szabadlábban lévő háborús bűnösökről. Többben a hozzá intézett levelekben, levelezőlapokon finoman célozgatnak rá, hogy végezzen magával. Egyik-másik ilyen célzást művészién álcázták, az egyik levél például ötvenöt sakkfeladványt rejtett (Eichmann 55 éves volt akkor), s mindegyik feladvány patthelyzettel végződött. A patt, mint a sakkozók tudják, olyan döntetlen pozíció, amelybe a játékos, a partnere pillanatnyi fölényétől sújtva, úgy belemanőverezte magát, hogy képtelen kijutni belőle. A pattot az erősebb játékos szégyenletes vereségének tekintik, aki, ha körültekin többben játszik, megnyeri a játszmát. Kevésbé burkolt utalást tartalmazott az a levelezőlap, amelynek írója felhívta Eichmann figyelmét „a szép új bélyegekre”. A bélyegek alá a feladó az erek felvágására igen alkalmas, éles borotvapenge felét ragasztotta.

Akadtt néhány egyetemi tanár, például a tiszteletre méltó Martin Buber, aki amondó volt, hogy Izraelt

még egy Eichmann sem indíthatja bitófa ácsolására, és hogy „történelmi hiba” volna a kivégzése, mivel új mítoszt teremthetne: az „Antikrisztus” mítoszat. Egyébként Izraelben nincs halálbüntetés, de még az 1948-49-es függetlenségi háború alatt született egy rendelkezés, amely szerint ha az SS vagy bizonyos más náci szervek egykori tagjai izraeli területre lépnek, kivégezhetők. Annak idején azért volt erre szükség, mert az arab államok előszeretettel fogadtak hadseregeikbe volt német katonákat, hadifoglyokat.

Norman Bentwich professzor a The Times-hoz intézett levelében, amely a londoni napilap 1961. december 19-i számában jelent meg, azt ajánlotta, változtassák át a halálos ítéletet, és deportálják Eichmann Németországba. E levél nyomán széles körű vita indult meg a brit sajtóban. A december 23-i The Economist szerint valójában lényegtelen, hogy Eichmann-nal mi történik, és baj lenne, ha Eichmann sorsa olyan jelentőségre tenne szert, hogy beárnyékolná a tanulságot, amelyet a tárgyalás igyekezett az elmékbe vésni. Az izraeli sajtó egyhangúlag az ítélet végrehajtását követelte.

A találgatások ellenére hetvenkét órával Ben-Gurion knessetbeli bejelentése után egy argentin napilap, argentin kormányzati és katonai körök információi alapján – akik tudtak arról, hogy Eichmann az országban tartózkodott – hivatalosan is bejelentette, hogy Eichmannat Buenos Airesből rabolták el.

Az argentin politikai paletta összes képviselője tényeket követelt, és Izrael elleni szankciókról beszélt.

Korabeli magyar sajtó visszhangja természetesen nem tér el a többi szocialista ország reakciójától. Igyekeznek az akkori nyugatnémet vezetést – felhasználva egyes tisztviselők múltjának foltjait – belekeverni az ügybe és egyúttal az 1944-es magyar zsidó képviselőt valamint az általuk akkor már kárhozottat cionista mozgalmat minél rosszabb színben feltüntetni. Firtatják Globke államtitkár szerepét és Eichmann budapesti tárgyalásait. Kádár úgy nyilatkozott a perről, hogy zsidókérdés az nálunk nem létezik, de Eichmann magyar állampolgárok százazreit gyilkolta meg.

Óriási jelentősége van a pernek több szempontból. Bár akkor még több volt a túlélő, de az idő múlása már kikezdte a közvetlen emlékezést, a halottak statisztikai adatként, nem pedig saját arccal bíró emberenként kezdenek a tudatban megjelenni. Emlékük, soruk felidézése erősíti az elhatározást: „Soha többé!” Másrészt – noha szép számmal emlékeztek szóban és írásban a tragikus eseményekre – átfogóan még nem történt meg a második világháborús zsidóüldözés bemutatása. Inkább a szépirodalom foglalkozott – vitatható színvonalon – az európai zsidóság tragédiájával. Most lehetőség nyílt egy jogi eljárás keretében egy

főbűnös tevékenysége kapcsán áttekinteni ezt a néprítást. Nagy feladat volt ez és elmondhatjuk, hogy az izraeli bíróság megfelelt ennek. 110 tanút hallgattak meg, történészek és jogászok szakvéleményét vették figyelembe.

Nagy figyelem kísérte munkájukat. Hónapokig tartó tárgyalássorozat mutatta be Eichmann egész tevékenységét, egész Európán át követve bűnös tevékenységét. Még Ausztriában a kivándoroltatás volt a legfőbb feladata, de mivel a világon sehol sem akarták befogadni a zsidókat inkább az elkülönítés, majd 1941-től a legyilkolás lett a zsidókérdés megoldásának kedvelt módja. Eichmann ugyan a kivégzésekkel nem foglalkozott, de az áldozatok összeszedése az ő dolga volt és ezt nagy lelkesedéssel és szorgalommal végezte. Váratlanul megjelent különböző fővárosokban, hogy ellenőrizze embereit és ösztönözze a velük együttműködő helyi kollaboránsokat. Szörnyű folyamat bontakozott ki a tanúk és szakértők szavai alapján. A bizonyítékok terhe alatt Eichmann nem tudta letagadni tetteit, de felelősségét csökkentve mindig parancsra hivatkozott. 1944-ben többször járt Magyarországon is, ahol sajnos sokan segítettek neki! Közös „munkájuk” eredménye a magyar zsidóság több mint felének halála!

Eichmann az SS-ben az alezredesnek megfelelő rangot viselt, de ő volt a RSHA a birodalmi biztonsági hivatal zsidó ügyekkel foglalkozó referense és így nagy hatalomhoz jutott, amelyet aljas célra használt fel. Módot adtak neki, hogy a börtönben töltött hónapok alatt emlékeztetéseket, lényegében egy könyvet írjon (magyarul is megjelent Tárgyalástól ítéletig címmel). Ebben elismeri, hogy az izraeli hatóságok „korrektül és tisztességesen” bántak vele, azt is hogy tudott a tömeggyilkosságról, de tagadja saját felelősségét. Pedig nemcsak az önmagában is szörnyű utasításokat hajtott végre igazi német alapossággal, hanem egyéni buzgalmat is tanúsított.

Pere történelmi jelentőségű, mert feltárta a folyamatát annak a gaztott sorozatnak, amelynek eredményét (6 millió ember halálát) már ismerte a világ, de a gépezet működését még nem teljesen. Elindította Holokauszt tudomány megszületését, amellyel ma világszerte kutatóintézetek és egyetemi tanszékek foglalkoznak.

Hozzájárult ahhoz, hogy a múlt soha ne ismétlődessen meg!

Róbert Péter

SOÁ

A lelkiismeret pere

A 60 évvel ezelőtti április 11-e nem csak Izraelben került reflektorfénybe, hanem másutt is.

Így Magyarországon, a budapesti Hegedűs Gyula utcai gyülekezet világi vezetésének kezdeményezésére tegnap este egy sokakat megmozgató eseményre került sor. Dr. Hersch Tamás meghívására virtuális találkozásra került sor a fővádoló Gideon Hausner Izraelben élő lányával, Tamar Raveh Hausnerrel. Az Izraelben jelenleg is fontos társadalmi szerepet betöltő ügyvédnő hitelesen tudott visszaemlékezni arra, hogyan élte meg az akkor 14 éves lány saját édesapja perrel kapcsolatos gondolatait, gondjait, a vallomásra készülők zárkózottságát, majd kitárul-

kozását, és hogyan vált közvetlen tanújává annak, hogy a korábban derűs alaptermészetű édesapja a perben átéltek után maga is egy más emberré vált. A kérdező és a válaszoló között kialakult meghitt beszélgetés tanúi a virtuális találkozás után még hosszú percekig szótlanul együtt maradtak. Ott voltak a Hegedűs Gyula utcai gyülekezet világi vezetői mellett Izrael Állam budapesti nagykövete és konzulja, valamint a magyar és budapesti zsidóság világi és vallási vezetői is.

*(Izrael Állam Konzuli Képviselőtének
2021.04.16-i Hírleveléből)*

ANTISZEMITIZMUS

Merre és hogyan tovább?

MERRE TART A VILÁG ZSIDÓSÁGA?

Ez a legfontosabb kérdése a World Jewish Congress elnevezésű nemzetközi szervezetnek, amely legutóbbi kongresszusát 2021. május 25-én tartotta. Hogy hol? Természetesen zoom-on.

Nagyon szomorú leírni a szót, hogy természetesen. Ez nem természetes.

Hat földrészen 106 zsidó közösség (vagy ezek szövetségei) képviselői hallgatták a vezetőség beszámolóját, terveit. Az internetes kapcsolat egyetlen előnye, hogy az idén a személyes részvétellel megtartott korábbi közgyűlésekhez képest lényegesen nagyobb volt az egyes szervezeteket képviselő „részvevők” száma.

A világszervezet elnöke, Ronald S. Lauder beszédének elemzése lehetővé teszi a leglényegesebb kérdések összefoglalását.

Már 73 éve egy fokozatosan erősödő zsidó állam a garanciája annak, hogy a világ zsidóságával ne fordulhasson elő az, ami a náci Németországból kiindulva megtörtént a XX. század első felének végén.

A 2020-2021. évek más veszélyről szólnak. Egy világjárványról, amely természetesen a zsidóságot sem kerüli el, bár talán éppen Izrael, amely a pandémiát a leghatékonyabban, a legkevesebb áldozattal kezelte. *(ehhez persze az is hozzájárult, hogy az amerikai gyógyszergyártó, a Pfizer cég főnöke egy olyan zsidó származású görög úr, akinek fontos volt, hogy elsőként Izraelt lássa el oltóanyaggal /a szerk/).*

Már évezredek óta az antiszemitizmus a zsidóság egyik legnehezebb problémája. Ez mind Európában mind Amerika parlamentjeiben is rendszeresen visszatérő téma. A zsidók jellemző módon nem szeretnek hangosak lenni, zúrt csinálni. De ennek ma vége.

Nem fogunk mostantól félni, a zsidó gettók már a múlté.

Tanúi vagyunk, hogy a zsidókat verik a nyílt utcákon, vagy még rosszabb esetben gyilkolják New Yorkban, Los Angelesben vagy Londonban a Palesztin zászlók alatt vonuló radikálisok, s a bíróságok nem küldik a tetteseket börtönbe.

Megdöbbenve figyeltük, hogy az izraeli lakosokra 4000 rakétát lőttek ki és a világ Izraelt ítéli el és nem a Hamaszt az aránytalan válaszáért.

Mindez elfogadhatatlan!

De manapság egy másik, még felháborítóbb problémával is szembe kell néznünk: amikor zsidó emberek

támogatják az antiszemitizmust, azokat, akik Izrael Állam ellenes tüntetéseket szerveznek. Nem ítéltethők el azok a fiatalok, akik csak hallomásból ismerik a zsidó államhoz fűződő kötődést. De nekünk feladatunk, hogy felhívjuk a figyelmüket, hogy keressék fel Izraelt és győződjenek meg az ott folyó életkörülményekről.

Megígérjük, hogy a Zsidó Világkongresszus a világ vezetőivel együtt dolgozni fog a politikai megoldásokon.

Megköszönöm, hogy 14 év után további négy évre megválasztottak a szervezet elnökének.

Terveim között elsőként az oktatást, képzést említtem. Újabb 100 új iskolát kívánunk nyitni Amerikában és további százat a világ többi részén. Zsidó iskolákat, ahol gyermekeink tanulhatnak, mert túl sok szülő nem engedheti meg anyagilag magának, hogy fizetős iskolába küldje gyermekeit. Ösztöndíjakat kell biztosítani, hogy egyetlen zsidó gyermek se maradjon ki ebből a programból anyagi okok miatt.

Mind a reform mind a konzervatív zsidóságnak sok lehetősége van arra, hogy hatással legyen a mai fiataljainkra. Mindaz, amit a zsinagógákban és az iskolákban mondanak a fiataloknak, büszkévé kell tegye őket

RONALD S. LAUDER, A WJC ELNÖKE

zsidóságukra. A legtöbb helyen az egész világ zsidóságának javításának szükségességéről beszélnek (tickun olám). Előtte azonban a saját környezetünkben kell e téren előre lépni.

Minden zsinagógának pénzt kell arra áldoznia, hogy az iskolákat bővítse és a színvonalat javítsa. Túl sok 13 éves fiatal hagyja abba a tanulást a bar micva vagy bat micva után. Pedig igazán itt kellene kezdeni a tanításukat.

A nem ortodox rabbik betérítését el kell fogadni. Ha valaki zsidó akar lenni, nem fordíthatunk neki hátat. Segítenünk kell.

Képzett fiatal vezetőkre van szükségünk. Európában alapítani kívánok egy vezetőképző iskolát, amelyben a következő generáció vezetőit kiképezhetjük.

Végül beszélni kell közös hazánkról, Izraelről. Hamasz hazugságokkal igyekszik befolyásolni a világ sajtóját, újságokat, televíziókat, az egész közösségi médiát. El tudják képzelni, hogy 4.000 rakétát lőnek ki Washingtonra, Londonra, Moszkvára vagy Pekingre? Kétséget kizáróan el tudják képzelni, hogy mi történne ez esetben. Miért csak Izraelt ítélik el azért, hogy megvédi saját magát. Miért kell Izraelnek állandóan védekeznie azért akár az ENSZ-ben is, hogy létezését ne vonják kétségbe?

A zsidó nép egységesítésére az alábbiakban foglalom össze elképzeléseimet:

1. Izraelben stabil, egységkormányt kell létrehozni, amely minden irányzatot magában foglal; ez a reform és világi nézeteket valló fiatalok számára is jelkép lesz.
2. Amikor az egész világ Izrael ellen fordul, mert az megvédi önmagát, Izraelnek és a diaszpórában élő zsidóknak össze kell fognia és egy erős PR akciót kell indítania elsősorban a világhálón, amely Izraelről valós képet nyújt, hogy az emberek a világon ne a sok millió dollárt felemészítő, az ellenségeink által bemutatott hamis kép alapján ítéljenek.
3. A zsidó oktatásnak abszolút prioritást kell élveznie.
4. Milliárd dollárokat kell összegyűjtenünk. Sok zsidó milliárdos van. A múltban a zsidók mindig támogatták az iskolákat, zsinagógákat, a közösségeinket. Ma sok gazdag zsidó semmit sem ad, mert nem foglalkozik zsidóságával. Őket ismét meg kell győznünk.
5. Izraelnek és a diaszpórának ismét össze kell tartoznia, mint egy családnak. Együtt kell dolgoznunk,
6. Az antiszemitizmus világjelenség. A jogszabályokat e téren szigorítani kell.

Legyen bennünk bátorság, s ne féljünk harcolni azért, amiben hiszünk. Izrael népe élni fog!

(szerkesztett változat)

BIBLIA

A frigyláda titka

BETEGSÉGEK GYANÚJA

Érdekes történetet olvashatunk az Ószövetségben abból az időből, amikor az izraeli törzsek el akarták foglalni Palesztina területét [a]. A terület öt városállam fennhatósága alá tartozott: Asdod, Gáza, Ashkelon, Gáth, és Ekron lakossága alkotta a filiszteusokként emlegetett népet. A biblia említi, hogy a zsidók a frigyládát (melyet az Úrtól kaptak a Nép és az Úr szövetségének jelképeként és a 12 izraeli törzs fennmaradásának zálogaként) a háborúba is magukkal vitték, hogy az Úr vezesse az ő népét a csatában. A jobb, kovácsoltvas fegyverekkel és fejlett hadseregszervezettel bíró filiszteusok az

Eben Ezer mellett vívott csatában legyőzték az izraeli törzsek harcosait és hadizsákmányul elvették a zsidók féltett ereklyéjét, a Frigyládát. A történetet Sámuel 5. könyve így beszéli el:

„A Filiszteusok pedig vevék az Isten ládáját és elvitték Eben-Ézerből Asdódba. És az Úrnak keze az Asdóbeliekre nehezedék, és pusztítja vala őket; és megveré őket fekélyekkel, Asdódot és határait. Mikor azért látták az Asdóbeliek, hogy így van a dolog, mondanak: Ne maradjon nálunk Izrael Istenének ládája, mert reánk nehezedett az ő keze, és Dágonra, a mi istenünk-

^a I.e. 12. századról lehet szó, az eseményeket pontosan behatározni nem lehetett.

re. Elküldének tehát, és összegyűjték a Filiszteusoknak minden fejedelmeit, és mondanak: Mit csináljunk Izráel Istenének ládájával? Azok pedig felelnek: Vigyék Gáthba az Izráel Istenének ládáját. És elvivék Izráel Istenének ládáját. És történt azután, hogy elvitték, az Úrnak keze igen nagy rémületére lőn a városnak; és megveré a városnak lakosait kicsinytől fogva nagyig, és fekélyek támadának rajtuk. Elküldék azért az Istennek ládáját Ekronba. És lőn, hogy a mikor Ekronba jutott az Istennek ládája, felzúdulának az Ekronbeliek, mondván: Reám hozták Izráel Istenének ládáját, hogy megöljön engem és az én népemet. Annakokáért elküldének, és összegyűjték a Filiszteusoknak minden fejedelmeit, és mondanak: Küldjétek el Izráel Istenének ládáját, hogy térjen vissza helyére, és ne öljön meg engem és az én népemet. Mert halálos rémület volt az egész városban; igen súlyos volt ott Istennek keze. És azok az emberek, a kik nem haltak meg, fekélyekkel sújtattak annyira, hogy a város jajkiáltása felhatott az égig.” (Károli Gáspár fordítása)

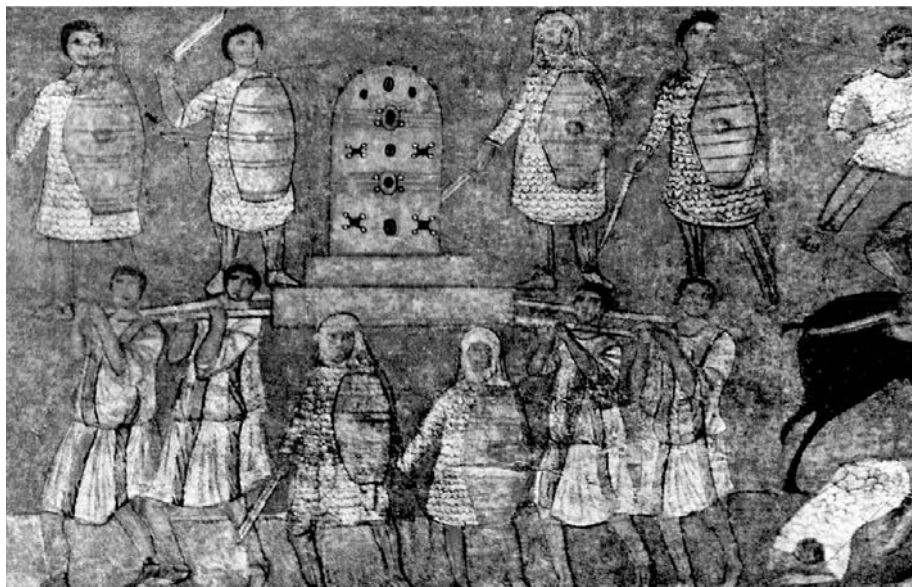
A zsákmányt tehát az Asdod városában álló Dagan-nak, a termékenység és a földművelés istenének templomába hurcolták. Az isten szobrát azonban reggelre kelve lerombolva találták, és a városban fekélyes tüneteket mutató járványos betegség ütötte fel a fejét. Az asdódi lakosok ezért a frigyládát nagylelkűen továbbajándékozták Gáth városának, majd miután ott is kitört a fekélyes járvány, amazok tovább ajándékozták volna azt Ekron városába. Azonban az itt élőknek volt annyi eszük, hogy nem engedték be a hiedelmük sze-

rint Isten átkát hozó frigyládát, hanem engesztelésül megrakták a ládát arannyal és visszaadták azt az izraelieknek.

A betegség mibenlétéről azóta is folyik az orvostörténeti vita. Ugyanis a Tórában majd a próféták könyveiben említett מגיפה (járvány) szó nem mindenütt jelent pestist, inkább valamilyen formában megnyilvánuló istencsapást. Van olyan felfogás, hogy a filiszteusokat sújtó kór valószínűleg bubópestis („feketehimlő”) volt [1]. Más orvostörténészek dizentériára, gyanakodnak [2], mert a Biblia szűkszavú leírásában csak tünetekről esik szó, és így a betegség fajtájának megítélése nehéz [3,4,5]. Napjainkban a tünetek és a betegséghordozó rágcsálók említése miatt egy kanadai kutató vélte úgy, hogy a járványt a nyúlpestis (tularémia) okozta, és a szapora rágcsálók rongálták meg Dagan isten szobrát [6]. A tularémia tünetei, a fekélyek és a nagyfokú halálozási arány hasonlatossá teszi ugyanis a tularémiát a pestishez.

A frigyládán tehát valószínűleg olyan kórokozók tapadtak meg, mely kórokozókra az izraeli törzsek tagjai immunisak, de a filiszteusok érzékenyek voltak. A fent említett tularémia nevű betegség Egyiptomban őshonos fertőzés volt, és főleg a rabszolgasorban élő héberek rossz higiéniás körülményei miatt közöttük nagy számban fordult elő a megbetegedés. Azonban pont ezért az Egyiptomból menekülő izraeli törzsek a tularémiára már immunisak voltak, míg a filiszteusok nem [7]. Természetesen a frigyláda csodájáról nem csak ez az egyetlen magyarázat létezik, cikkek és könyvek sokasága jelent meg, különböző elméleteket fejtven ki. [8].

A Bibliában máshol is találunk utalásokat a járványokra. Mózes a járvánnyal fenyegette meg a fáraót, hogy bocsássa népét szabadon: „Azután ezt mondta az Úr Mózesnek: Menj be a fáraóhoz, és így beszélj vele: Így szól az Úr, a héberek Istene: Bocsásd el népemet, hogy áldozattal szolgáljon nekem!... Azután ezt mondta az Úr Mózesnek és Áronnak: Vegyetek egy tele marok kemencekormot, és szórja azt Mózes az ég felé a fáraó szeme láttára! Porfelhővé válik az egész Egyiptom fölött, és hólyagos fekélyeket támaszt az embereken és állatokon egész Egyiptomban. Vették azért a kemencekormot, odaálltak a fáraó elé, és Mózes az ég felé szórta azt. Ekkor hólyagos

AZ EBEN-EZERI CSATA A DURA-EUROPOS ZSINAGÓGA (SZÍRIA) FALFESTMÉNYÉN. JOBBRA A CSATA, BALRA A FRIGYLÁDA ZSÁKMÁNYUL EJTÉSE. (A KÉP ISZ. 244 KÖRÜL KÉSZÜLTETETT.)
A GILL/GILLERMAN DIATÁR (YALE) EGYIK FELVÉTELE.

^b Ha a szövegben másként nincs jelölve, a bibliai szövegeket Károli Gáspár fordításában adom meg.

fekélyek támadtak az embereken és állatokon. A mágusok már oda sem tudtak állni Mózes elé a fekélyek miatt, mert fekélyek támadtak a mágusokon is meg minden egyiptomin. (Mózes II. könyve, 9. fejezet^b.)

A bibliai szöveg nyomán megint csak nem lehet tudni, hogy milyen betegség támadta meg a fáraó népét, mivel a hólyagos fekély, mint ilyen, nem létezik a bőrtünetek között. Bár majdnem mindegyik fertőző betegségnek van bőrtünete is, de ezek leírása egymagában elégtelen az orvostudományi azonosításhoz. Nyilván a bőrelváltozás a betegség leglátványosabb jele, és a leírások, érthető módon, csak a szabad szemmel látható, külső tünetekre korlátozódtak.

A Héber Biblia (vagy Ótestamentum, Ószövetség) több helyen is részletesen foglalkozik a bőrön támadt kórjelenségekkel. Az Ószövetség könyveiben leggyakrabban egy olyan bőrbetegség neve bukkan fel (sr't), amelyet a bibliafordítások a magyar lepra szóval adnak vissza. Mózes III. könyvének 13,2 – 59 részében az észleléstől („Ha valamely ember testének bőrén

daganat, vagy tarjagosság, vagy fehér folt támad, és az ő testének bőrén poklos fakadékká lehet: vigyék el az illet Áronhoz, a paphoz, vagy egyvalamelyikhez az ő papjai közül.”) a differenciáldiagnózison keresztül („Ha pedig fehér folt van a teste bőrén, de annak felülete nincs mélyebben a bőrnél, és a szőre sem változott meg fehérré, akkor rekeszsze külön a pap a fakadékos embert hét napig.”) a megelőzés izolációs formájáig kísérhetjük végig a betegség társadalmi- egészségügyi kezelését. Általában kétszer 7 napig tart az elkülönítés: egy hét elteltével a pap újra megvizsgálja és dönt a fertőzött további sorsáról. Ez a fejezet foglalkozik a kozsmóval (azaz a varas hajas fejbőr gyulladásával^c, és mint differenciáldiagnosztikai útmutató szolgál a papságnak. Itt is két hét az izoláció ideje^d. A leírások azonban utalhatnak különböző más bőrbetegségekre is, az ekcémától a különféle kiütésekig.

„Ha pedig fehér folt van a teste bőrén, de annak felülete nincs mélyebben a bőrnél, és a szőre sem változott meg fehérré, akkor rekesse külön a pap a fakadékos embert hét napig. A hetedik napon pedig nézze meg őt a pap, s ha szerinte a fakadék egy állapotban van, át nem terjedt tovább a fakadék a bőrön, a pap másodszor is rekesse őt külön hét napig. Mindaddig tisztátalan legyen, a míg rajta van a fakadék, tisztátalan az; csak ő maga lakjék, a táboron kívül legyen az ő lakása” (Mózes III. könyve 13. rész, Károli Gáspár fordítása)

BETEGÁBRÁZOLÁS A TOGGENBURG BIBLIÁBÓL (1411). A KÉP AZ EGYIPTOMI HÉT CSAPÁS KÖZÜL AZ EGYIKET, A „HÓLYAGOS FEKÉLY”-BEN SZENVEDŐKET AKARJA ILLUSZTRÁLNI. A HÁTTÉRBE MÓZES SZÓRJA A LEVEGŐBE A JÁRVÁNYT OKOZÓ HAMUT. A MINIATÚRÁT A BASELI KÉPZŐMŰVÉSZETI MÚZEUMBAN ŐRZIK.

^c latinul. seborrhoeás dermatitis

^d Egyéb, a fertőzés elkerülésére irányuló parancsok: 4Mózes 19 a halottak tisztátalanságáról és az azzal érintkezők megtisztulásáról, a

^e A Misna 14. fejezetében (Negáim Érintések, Csapások; Cáráát – lepra, נגעים) – is ilyen értelemben szerepel.

^f Ézs 53,3; Zsolt 38,12; 88,9; Jób 19,14.15; Mk 5,3; Lk 17,12-14.

^g A Tázriá (3Mózes 12-13.) – az emberek, valamint az edények és ruhák tisztasági és tisztulási törvényeit tárgyalja, részletesen, kezdve a szülő nő tisztátalanságától, folytatva különböző leprás bőrbetegségekké. A Mecóra (3Mózes 14-15.) – a leprászerrő bőrbetegségek felismerésével és gyógyításával foglalkozik. Ez utóbbi tevékenység a kohaniták, a papi feladatokra kiválasztott izraeli törzs tagjainak a feladata volt.

^h Éit: 1137 – 1204

szerint a szó a spirituális tökéletlenség fizikai megjelesére is vonatkozik^[9].

A bőr-betegség jelképes értelmű használatát több, bibliai rész is igazolni látszik: „*Mert bűneim elborítják fejemet; súlyos teherként, erőm felett, megsejnyvedtek, megbűzdtek sebeim oktalanságom miatt... Szeretteim és barátaim félreállanak csapásomban; rokonaim pedig messze állanak*” (Zsoltárok könyve 38,5,6,12) Hasonló értelmű megnyilatkozásokat bibliaszerte találhatunk^f.

A Biblia tehát a „tisztátalanság” fogalmába öltözteti a fertőzőképességet is, melynek elkerülését valószínű, hogy explicit isteni paranccsal könnyebb volt elfogadtatni a néppel, mint bármiféle tudományos magyarázattal. Ugyanígy a Leviták könyvének 11. fejezetében leírt, a tiszta- és tisztátalan megkülönböztetés is valószínűleg egészségvédelmi célokat szolgált – legalább is Maimonidész^h szerint, aki orvos volt, és ráadásul olyan korban és helyen élt, ahol a járvány – megfelelő higiéniai intézkedések híján – fenyegető valóság volt. Az itt leírt betegséget terjesztő állatok (pl. sertés, egér, nyúl, légy) és azok hulláival, excrementumaival fertőzött vízzel való érintkezés tilalma, mint kórokozót hordozó vektor vagy közeg közegészségügyi veszélyforrásként való elkülönítése isteni parancsként vitathatatlan szabállyá vált.

Példa erre az Úr parancsa, melyet „Mózes átoklistája” néven szoktak említeni (5Mózes28): „*Ha pedig nem hallgatsz az Úrnak, a te Istenednek szavára, hogy megtartsad és teljesítsed minden parancsolatát és rendelését, a melyeket én parancsolok ma néked: reád jönnek mind ez átkok, és megteljesednek rajtad... Hozzád ragasztja az Úr a döghalált... Megver téged az Isten Egyiptomnak fekélyével, és súlylyel, varral és viszketegséggel, a melyekből ki nem gyógyítható.*”

Persze, a bibliai szövegekkel csínján kell bánni, mert nem csak hosszú időn keresztül egy állandó kanonizációs folyamat nyomán érlelődött a ma ismert formátumra, hanem teológiai szűrők sokaságán is átesett. Több ma is felbukkanó nézet szerint a betegség az Úrtól való eltávolodás büntetéseⁱ, tehát a bibliában leírtaknak spirituális üzenete is van, a kétségkívül praktikus közegészségügyi szabályok parancssá való transzformálása mellett. Egy bizonyos: a bibliai szövegekben megtalálhatjuk a fertőző betegségek terjedésének ma is használt prevenciós módszereit: az elkülönítést, a karantén elemeit, a rendszeres felülvizsgálatot, a testi higiéné előtérbe (a kézmosást is beleértve) helyezését és a fertőzött tárgyak, ruhaneműk megsemmisítését, elégetését.

Prof.Dr. Felkai Péter

DR. FELKAI PÉTER, AZ UTAZÁSI ORVOSTAN PROFESSZORA

- ¹ Turay Alfréd: Bevezetés az üdvtörténetbe. Szegedi Hittudományi Főiskola, 2005, 60 old
- ² Mollaret H.H.: The Ark of the Covenant and the disease of Philistines. Dysentery, plaque or parasitic disease? Presse Med. 1969;25;77(55):2111-2114
- ³ Kőszeghy M.: A betegség fogalma az ókori Izraelben Orvostört Közl. 2001;(174-177):141-147.
- ⁴ Ceccarelli G.: Infections and parasitic diseases in the Bible Minerva Med. 1994;85(7-8):417-422.
- ⁵ Levin S.: Bacteriology in the Bible Nurs RSA. 1991;6(4):20-3
- ⁶ Trevisanato SI. The biblical plague of the Philistines now has a name, tularemia. Med Hypotheses. 2007;69(5):1144-1146. doi:10.1016/j.mehy.2007.02.036
- ⁷ Trevisanato SI. Did an epidemic of tularemia in Ancient Egypt affect the course of world history?. Med Hypotheses. 2004;63(5):905-910. doi:10.1016/j.mehy.2004.05.015
- ⁸ Callot J.: La peste des Philistins n'est pas non plus la bilharziose [The plague of philistines is not bilharziasis, either] Presse Med. 1970;78(13):615.
- ⁹ Simmons Sh. A beszéd ereje. Forrás, 2011,2,6,5-6

^f 5Móz 28,58-61; Ézs 1,5; Jer 10,19; 2Krón 21,12-19

ⁱ Jádajim – Misna: 4 fejezet; Toszefta: 2 fejezet;

A 100 ÉVES HEGEDÜS GYULA UTCAI ZSINAGÓGÁÉRT ALAPÍTVÁNY

Amikor egy civil szervezet segíthet

Kedves Olvasó,

Már több, mint 8 éve működik „A 100 éves Hegedüs Gyula utcai Zsinagógaért Alapítvány”.

Alapítványunkat azért hoztuk létre, hogy mind pénzügyileg, mind szervezési eszközökkel segítsük a BZSH Hegedüs Gyula utcai Körzetének munkáját.

Szeretnénk, ha híveink számára látható-átlátható lenne az Alapítvány munkája, ezért röviden idézünk az Alapító Okiratból:

„Az Alapítvány célja:

- a zsinagóga fenntartásához és működtetéséhez való hozzájárulás
- a hitélet fejlesztése,
- a zsidó közösség erősítése közösségi rendezvények megtartásával,
- a zsidó kultúra, művészetek terjesztése előadások megrendezésével, valamint könyvtár létesítése útján,
- a zsidó történelem tanítása,
- a fiatalok bevonása a közösség életébe tanulmányaik segítése által,
- a különböző korosztályok szabad idejének hasznos eltöltésének segítése,
- a beteg és rászoruló emberek anyagi és szociális támogatása,
- a gyermekek felügyeletének megszervezése és szabadidejük hasznos eltöltésének segítése,
- kiadványok megjelentetése a zsidó tanok megismertetésére,
- az újlipótvárosi zsidóság történetének feltárása és bemutatása,
- Kegyeleti utazások és kirándulások szervezése, bel és külföldön.

Az alapítvány célja elérése érdekében az alábbi közhasznú tevékenységet folytatja:

- nevelés és oktatás, képességfejlesztés
- kulturális tevékenység
- szociális tevékenység”

Az Alapítványt egy öt tagú kuratórium irányítja, amely testületként döntéseket hoz a rendelkezésére álló pénzeszközök felhasználásáról. Ez egyrészt éves terv alapján,

másrészt az ad hoc igények értékelése és jóváhagyása útján történik.

Lássuk tehát, hogy mit tartalmaz a 2021. évre jóváhagyott terv:

- A Hegedüs-Csáky Zsinagóga, illetve a zsinagógai közösség története megírásának megkezdése.
- Folytatjuk a szociálisan rászoruló hittestvéreink támogatását.
- Közreműködünk a fiatalok és a 20-30-as korosztály részére vonzó programok kialakításában, lebonyolításában
- Amennyiben ez egészségügyi szempontból lehetséges lesz, ősszel közreműködünk egy Makó-Nagykálló-Nyírtass-Sátoraljaújhely zárandokprogram megszervezésében;
- a pandémiában sérült, károsodott, csonkán maradt családokat segítjük (iskolai költségek, ruházat stb.)
- lehetőség szerint teremtsük újjá a zsinagógai kórust. Ennek lehetőségét a Kuratórium megvizsgálja.

Az Alapítvány – bár egy önálló jogi személy – az Alapítók szándékának megfelelően szoros együttműködésben dolgozik a zsinagógai körzettel. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a Kuratórium elnöke rendszeresen konzultál a Körzet elnökével arról, hogy az Alapítvány mivel és hogyan tudja a leghatékonyabban segíteni a körzet működését. A Kuratórium elnöke a Kuratórium döntéseiről rendszeresen tájékoztatja körzet elnökét. A különböző pályázati felhívások megjelenésekor a két testület vezetői egyeztetik a pályázatok tartalmát.

Gyakran előfordul, hogy egyes pályázatokon csak civil szervezetek vehetnek részt, ilyenkor minden esetben az Alapítvány indul a pályázaton. Természetesen a nyertes pályázatok forrásai mindig a körzet tagságát, híveit szolgálják.

Ezen kívül évente egyszer az Alapítvány javára tehetnek az SZJA-t fizető vállalkozások és magánszemélyek un. 1%-os rendelkezést.

Miután Alapítványunkat a NAV un. közhasznú alapítványként nyilváníttotta, híveink közül sokan éltek ezzel a lehetőséggel az elmúlt években. Remélhetőleg a jövőben az eddigieknél is többen ajánlják fel adójuk 1%-át ily módon a közösségünk javára.

Az adományozók egy része is Alapítványunkon keresztül támogatta a Körzetben folyó vallási, oktatási és szociális tevékenységet. Ezt a 11713005-20607867 OTP-nél vezetett számlaszámon tehetik meg.

A továbbiakban is tervezzük, hogy részt veszünk a Körzet évente kétszer megjelenő lapjának, a Hegedüs-Csáky Hírmondónak a szerkesztésében, kiadásában.

Az elmúlt években kialakult gyakorlatnak megfelelően, – elsősorban a szomszédos országokban élő zsidóság napi életének megismerése céljából a Körzettel együtt szerve-

zett – zarándokutak gyakorlatát, a pandémia visszaszorulása után – folytatni kívánjuk.

A zsidó tárgyú, illetve zsidó szerzők munkáit tartalmazó könyvtárunkat tovább építjük.

Budapest, 2021. július 1.

*Várnai György
a Kuratórium elnöke*

JEGYZET

Álomfejtés

Valamelyik éjjel megrendítő és furcsa álmom volt. Most leírom Önöknek, és remélem hogy a karantén utáni nagy szabadságban szakítanak időt az elolvasására.

Előre bocsátom, valakinek csak egy „idős nyugger” nyugtalan éjszakájának kórképe lesz, akad nyilván olyan is, akiben katartikus érzést kelt, de nem bánom, ha akadnak olyanok is, akik kinevetnek. Egyébként az álomfejtésre egy egész iparág szakosodott évszázadok óta, és amíg az emberi butaság velünk lesz – márpedig most reneszánszát éli – ebből is meg lehet élni. Egyébként az agyturkászok úgy tartják, hogy konkrét jeleneteket akkor álmodik az ember, ha erős emocionális élménye volt jelenben vagy múltban, és az párosodik az agyban képzeletbeli képekkel, képzettársításokkal és persze belejátszanak a kemikáliák is, amiket egy ember este bevesz gyógyszer gyanánt.

Álmomban tisztán láttam önmagamat, amint reggeli órában ülök megszokott székemen az ablak alatt és mondom reggeli imámat. Itthonról, mert a „zimezum” eléréshez se tudásom, se kütyüm nincsen. Isten és a rabbim bocsássa meg, de ez már évtizedek óta szervült rutin, így közben nézelődöm a csukott ablakon át kertünkre. Ablakom alatt áll egy nagy öreg diófa. Többször annyi idős lehet, mint én, és ilyenkor a természet rendje szerint hullajtja leveleit. Imám alatt láttam, ahogy egyesével válnak le az elsárgult nagy levelek, és megdöbbenésemre először az ablakom felé szálltak, és mindegyiken rajta volt egy kép. Nem akármilyen kép: szeretteimé. Mindegyiküknek mozgott a szája, kérdezett valamit, amit csupán szájmozgásukról tudtam leolvasni, de válaszolni már nem volt idő, mert lehullottak. Elsőként áldott emlékü édesanyám, Zsazsa képe jelent meg, és könnyek közt annyit kérdezett: miért szenvedtem annyit? A következő levélen apám, Kálmán egyetlen

megőrzött képe látszott, fogorvosi fehér köpenyében és azt kérdezte hulltában: miért nem tudtam még egy napot várni, hogy áttörjék a frontot az oroszok?

A következő hulló levélen Auschwitzban mártírhalt halt nagynéném, édesanyám nővére, Ibolya kérdezte ablakon át: Miért szedték el a csecsemőmet és küldtek a dongalábam miatt gázba? Ekkor már az álomképben, kezemben az imakönyvvel felálltam és erőlködtem, hogy válaszoljak

valamit, ami természetesen nem sikerült. Jött a következő levél, rajta anyám legidősebb nővérével, Pirivel, aki színházi sűgő volt. Cakkosra rűzszott szájáról leolvastam, azt kéri: Gabikám, nem kéred a fel nem használt ebédjegyeimet? Ekkor már annyira zokogtam, hogy erre fel is ébredtem. Van álmom, amit az ember sajnál abbahagyni, és van amelyikből verejtékkel szabadulna. Ezután ébredésemkor rájöttem, hogy álmomban valóban sírtam. Következett a tényleges reggeli ima, majd a több évtizedes rutin, tisztálkodás, reggeli és feleségem unszolására a kötelező 20 perces séta. Utunk a házunknak azon az oldalán vitt, ahol a diófa is áll. Mind a járdán, mind a kocsúton halomban

állt a levél, és közmunkások világító mellényben küszködtek a nedves levelek halomba söprésével. Mikor melléjük értünk, az egyik, aki előtt nagyon nagy kupac tornyosult, egyetlen levéllel küszködött, és meglátva minket nekem tréfásan odaszólt: nézze meg jóember! Ennek a sok szemétnak már rég kocsin kéne lenni, de ez az egy szál nem akarja az igazat. Úgy fogtam magam vissza, hogy ne válaszoljak neki annyit: tudom, a színházi sűgő nagynéném egész életében ellenkező típus volt...

Spánn Gábor

JÖVŐNK

A B.ZS.H. Benjamin Óvoda és Bölcsőde bemutatása

A Budapesti Zsidó Hitközség által fenntartott Benjamin Óvoda és Bölcsőde Zugló kertvárosában 29 éve várja a Budapesten és környékén élő gyermekeket, zsidó és a zsidó vallás, kultúra iránt érdeklődő elsősorban zsidó, de természetesen nem zsidó családokat is, hogy megszínésítse napjaikat, és programjaival-játékaival erősítse a gyermekek egyéni képességeit.

A kiváló felszereltségű, modern épületben működő intézményünkben a nevelés, gyermekközpontú, az egyéni képességek és a harmonikus gyermeknevelés a fő célunk. Óvodai csoportjainkban a gyermekek létszáma 18-20-fő, 2 óvodapedagógus és egy dajka segíti őket az egész napos programokban. Bölcsődénkbe 12 kisgyermek jár, velük szintén szakképzett kisgyermeknevelők és bölcsődei dajka foglalkozik.

Szakembereink gyermekszerető, magasan képzett, nagy tapasztalattal rendelkező pedagógusok, akik a gyermekek mindenek felett álló érdekét tartják szem előtt munkájuk során. Nyitottak az innovatív módszerekre, rendszeresen továbbképzéseken szélesítik pedagógiai, módszertani ismereteiket.

Az alapellátáson túl, mely tartalmazza az óvodai és bölcsődei nevelés tevékenység lehetőségeinek széles tárházát, mint mesélés, verselés, ének-zene, énekes játékok, a külső világ tevékeny megismerése, matematikai tartalmú tapasztalatszerzés, mozgás, rajzolás, festés, mintázás, kézimunka, intézményünk logopédiai ellátást, zenei képességfejlesztő foglalkozást, kézműves

foglalkozást, mozgásfejlesztést, iskola előkészítő foglalkozást, héber nyelv és judaisztika oktatást, Talmud Tóra foglalkozást biztosít, valamint a gyermekek nagy öröme a programozás alapjait megismertető robotika foglalkozást. Igény szerint önköltséges foglalkozásokat is ajánlunk, melyek angol nyelvoktatás, úszás, korcsolya, foci, karate, tánc, TSMT és alapozó terápia.

Rendszeresen szervezünk a gyermekek részére intézményen kívüli programokat, kirándulást, sétát, állatkertlátogatást, de hozzánk is többször érkeznek bábművészek, zenészek a gyermekek szórakoztatására.

Nagyon fontosnak tartjuk a zsidó hagyományok ápolását, ezért az előző évekhez hasonlóan jelenleg is heti rendszerességgel tartunk judaisztika és Talmud Tóra foglalkozásokat, hetente többször ismerkedhetnek a gyermekek a héber nyelvvel, rendszeresen készülünk az ünnepekre dr. Verő Tamás főrabbiával. Minden hetünk havdala szertartással indul és pénteken szombatfogadással zárul. A hétköznapiakat átszövik a zsidó vallási szokások: az étkezés utáni áldás mondása, áldás a kézmosásra. A kisfiúk ilyenkor kipát viselnek. Aktívan részt veszünk akár a BZSH. által, akár más zsidó szervezetek által szervezett programokon, pl: Judafest, Fun Run, Jom Há'átzmaut vagy a Bálint Zsidó Közösségi Ház által szervezett ünnepi programok. A zsinagógákban nem csak ünnepekkor vagyunk jelen, hanem ellátogatunk a gyermekekkel az óvodai idő alatt, a délelőtti órákban, hogy ismerkedhessenek az épülettel és az ott található

vallási hagyományokhoz tartozó tárgyakkal. A Zsidó Múzeum múzeumpedagógiai foglalkozásain is nagy örömmel veszünk részt.

Programjaink és terveink megvalósításához nagy segítséget kapunk a fenntartóinktól, a Budapesti Zsidó Hitközségtől. Támogatásával sikerült beszerezniünk a héber nyelv oktatásához szükséges eszközöket, munkafüzeteket, plakátokat, a tervezett fejlesztések nagy része is megvalósulhatott és az épület állagának megóvása az aktuális karbantartásokkal is létre jöhetett. A segítséggel tárgyi eszközökben szintén jelentősen gazdagodtunk, a játszótéren a gyerekek új fészekhíntát kaptak, a csoportszobákban használt játékkészletet is növeltük, az óvodapedagógusoknak új szakkönyveket vásároltunk.

Honlapunk folyamatos frissítése, informatív tartalommal való megtöltése, az intézmény további népszerűsítésének érdekében szintén a fenntartó segítségével valósulhatott meg.

Folyamatosan figyeljük az olyan pályázati lehetőségeket, melyek segítségével fejleszteni tudjuk intézményünk eszköz-, és játékkészletét. Terveink között szerepel tábor szervezése az intézmény nyári zárásának idején egy hét időtartamban a Thököly úti zsinagógával közösen, valamint a balatonfüredi nyaraltatás újra indítása, mely az utóbbi években elmaradt. Ezekre a programokra pályázatot készítettünk és támogatást nyertünk. Fontosnak tartjuk játszóudvarunk további fejlesztését: fűvesítését, telepített mozgásfejlesztő játékok beszerzését, focipálya létesítését, mozgáskotta program bevezetését.

A gyermekek egészségének megőrzése érdekében só-szobát kívánunk kialakítani. Ez az őszi-téli időszak-

ban nagy segítség lesz a felső légúti betegségek megelőzésében.

Intézményünk könnyebb megközelíthetőségéhez az iskolabusz mintájára óvodabusz szolgáltatást tervezünk bevezetni.

A szülőkkel való szoros, partneri együttműködést, kapcsolattartást kiemelten fontosnak tartjuk. Rendszeresen hirdetünk számukra nyílt programokat, szívesen látjuk őket minden vallási és közösségi intézményi program alkalmával, lehetőséget biztosítunk személyes fogadóórára, melyen beszélgetünk az adott gyermek fejlődéséről vagy igény szerint tanácsot adunk nevelési problémákkal kapcsolatban, megtekinthetik a foglalkozásokat, és évente kétszer kapnak a gyermekeikről írásos tájékoztatást.

A gyermekek elégedettsége mellett igen fontos tényező a szülők elégedettsége is, ezért 2 évente szülői elégedettség mérést végzünk, melynek eredményét elemezzük és a tapasztalatokat beépítjük a következő fejlesztési elképzeléseinkbe.

A bölcsőde feltöltöttsége jelenleg 100%-os, növekvő tendenciát mutat az óvodai létszám is. E létszámnövekedés következtében 2021. szeptembertől újra megnyithatjuk 4. óvodai csoportunkat és folyamatos a jelentkezés a következő nevelési évre.

Bővebb felvilágosítást a +36-30-695-66-25 telefonszámon tudunk adni illetve a www.benjaminovi.hu weboldalunkon találnak.

Budapest, 2021.06.03.

*Böczén Zsuzsa
intézményvezető*

A Benjámin Óvodában – kísérleti jelleggel – alkalmazzák a Tal-Am módszert

Mi is a Tal-Am módszer (Tohmit Limudim Ivrit Umoreset)

Hebrew language and Jewish heritage curriculum) a világ több országában használt oktatási anyag, amelynek segítségével a gyerekek játékos formában, sok dal használatával, könnyedén sajátíthatják el a héber nyelvet. A módszer alapja a csoportszobában kialakított nyelvi környezet, az állandó ismétlés és visszautalás a korábban tanultakra kizárólag héber nyelven. A nyelvtanítás mellett az aktuális zsidó ünnepekkel is héber nyelven foglalkozunk.

A Tal-Am módszert Tova Simon erdélyi származású, Kanadában élő, izraeli pedagógus fejlesztette ki elsődlegesen a montreali zsidó oktatási intézmények számára, kifejezetten a hébert, mint idegen nyelvet tanuló gyere-

keknek. Ezt az alapprogramot vette át nagyon sok iskola és óvoda világszerte. A tananyag első sorban azokat az intézményeket célozza meg, ahol magas óraszám, azaz napi 2, heti 10 órában tanítják a héber nyelvet.

A B.ZS.H. Benjamin Óvoda és Bölcsőde a saját igényeihez igazítva állítja össze a tananyagot. Tova Simon útmutatása alapján. Mivel a program jogvédett, így a héber oktatónak folyamatosan kapcsolatban kell lennie az inspektorával, aki online gyakran ellenőrzi az intézményben zajló munkát. Szükség esetén segítséget nyújt.

A Scheiber Iskola vezetésével egyeztetve, azok a gyermekek, akik az iskolában folytatják tanulmányaikat, lehetőséget kapnak, hogy az elkezdett héber nyelvtanulást ezzel a módszerrel folytathassák heti két alkalommal.

UDVAR

KÉZMŰVES TEREM

TORNATEREM

BÖLCSI

ZSINAGÓGA